

Scriptie

Journalistiek en Fictie

Zijn wij beter?

Hebben journalisten een voorsprong op niet-journalisten bij het schrijven van fictie?

Scriptie HBO Journalistiek

Christelijke Hogeschool Ede

Naam: Leanne van Spronsen-Monster

Studentnummer: 090195

leannemonster@hotmail.com

06-31 06 60 51

Afstudeerbegeleider: Dhr. B. Mateboer

Inhoudsopgave

	Pag.
Inleiding	4
Verantwoording	6
Hoofdstuk 1: De journalist.	
1.1 Wanneer is iemand journalist?	10
1.2 Wat zijn kwaliteiten en vaardigheden die een journalist nodig heeft?	11
Conclusie	15
Hoofdstuk 2: Literaire journalistiek.	
2.1 Wat is literaire journalistiek?	17
2.2 Welke technieken zijn nodig voor het schrijven van literaire journalistiek?	18
2.3 Welke invloed heeft literaire journalistiek op dit onderzoek?	20
Conclusie	21
Hoofdstuk 3: Fictie schrijven.	
3.1 Wat is de definitie van fictie?	22
3.2 Welke journalistieke kwaliteiten en vaardigheden komen van pas bij het schrijven van fictie?	23
3.3. Welke journalistieke kwaliteiten en vaardigheden zouden tegen kunnen werken bij het schrijven van fictie?	27
Conclusie	28
Hoofdstuk 4: Journalistiek en fictie.	
4.1 Wat vinden journalisten onmisbare journalistieke kwaliteiten en vaardigheden bij het schrijven van fictie?	30
4.2 Waarom zouden deze journalistieke kwaliteiten en vaardigheden een voorsprong op kunnen leveren bij het schrijven van fictie?	31
4.3 Kunnen journalistiek en fictie naast elkaar bestaan?	35
Conclusie	37
Hoofdstuk 5: De auteur.	
5.1 Welke journalistieke vaardigheden herkent een auteur als belangrijk?	39
5.2 Welke journalistieke vaardigheden herkent een auteur als nadelen?	42
5.3 Wat vinden auteurs onmisbare kwaliteiten en vaardigheden bij het schrijven van fictie?	43

5.4 Welke waarde hechten auteurs aan hun achtergrond bij het schrijven van fictie?	44
Conclusie	45
Hoofdstuk 6: Eindconclusie.	46
Literatuur en bronnen	47
Bijlagen: Interviews.	51
- Helga Warmels (journalist)	
- Hassan Bahara (journalist)	
- Joost de Vries (journalist)	
- Arjan Visser (journalist)	
- Christiaan Weijts (auteur)	
- Marcel Möring (auteur)	
- Sjoerd Kuyper (auteur)	
- Marianne Nederveen-Grandia (auteur)	

Inleiding

Altijd maar die strakke deadlines, nooit genoeg plaats hebben om je verhaal kwijt te kunnen en niet al je creativiteit erin kunnen steken. Zo zien veel journalisten, waaronder ikzelf, de journalistiek. Er mist iets, iets waarin de journalist zich uit kan leven en kan ontplooien. Een mogelijkheid om te ontsnappen naar een andere wereld en een verhaal te schrijven waar geen eind aan lijkt te komen. Bladzijde na bladzijde vullen met al die ideeën, fantasieën, personen en plotten die in de journalistiek geen overlevingskansen hebben. En dan, op een dag, begint er een roman, een kinderboek, een thriller, een literair meesterwerk te rijpen. Alle vrije uurtjes worden gretig opgeslokt door de film die zich in het hoofd afspeelt en als een razende op papier gezet moet worden. De journalist wordt auteur.

Gereedschap

En ja, ik ben er ook zo een. De journalistiek is mooi afgebakend, duidelijk, krachtig, informatief. Tegelijkertijd is er zoveel meer te vertellen over de wereld achter het nieuws. Dingen die het hoofd op hol doen slaan en de radertjes van de fantasie op volle toeren laten draaien. Ik zou graag een boek willen schrijven, maar zoals bij vele, vele anderen is dat idee tot nog toe een vage droom gebleven. Alsof je voor een grote berg staat en je eerst nog de moed moet verzamelen om aan de klim te beginnen, zonder enig hulpmiddel dan jijzelf. Maar wacht eens, heb ik, als journalist met een vierjarige training in schrijven, niet al wat klim- en klautergereedschap in handen? Ik heb toch al een eigen schrijfstijl ontwikkeld? En vergeet die eindeloze oefeningen in spelling en grammatica niet. Creatief zijn in het overbrengen van informatie is mij vanaf het eerste jaar aangeleerd. Wanneer ik daar langer over nadenk, bekruipt mij de gedachte: Misschien, heel misschien, ben ik zelfs wel beter in het schrijven van een boek dan iemand die geen journalist is. Meteen een mooie vraag voor een afstudeeronderzoek in het kader van de minor Markt en Maatschappij die ik vorig jaar volgde:

Hebben journalisten een voorsprong op niet-journalisten bij het schrijven van fictie?

Want de hele Nederlandse maatschappij leest. Ondanks de zogenaamde ontleding en het verdwijnen van papieren media, is er nog steeds een (groeierende?) markt voor boeken. Maar lezen en lezen zijn twee verschillende dingen. En schrijven en schrijven ook. Als ik in een vrij uurtje de krant pak, dan heb ik daarmee een ander doel voor ogen dan wanneer ik een roman opensla. De redacteur van de krant en de auteur van het boek hadden ook een ander doel: de een wilde mij informeren, de ander wilde mij laten ontspannen. Omdat ik zelf alleen ervaring heb met de journalistiek (en dat nog niet eens zo heel veel) en nog nooit een boek heb geschreven, leek het me goed om over bovenstaande

stelling van gedachten te wisselen met vier ervaren, bedreven journalisten en vier steengoede auteurs. In de hierop volgende verantwoording van de onderzoeksmethoden stel ik de geïnterviewden voor en leg ik uit waarom ik voor hen heb gekozen. Ik verdiepte me in (literaire) journalistiek en fictie, las een aantal inspirerende boeken over journalisten die overstapten naar fictie of die twee combineren, en kwam daarbij tot de volgende hypothese:

Journalisten hebben, dankzij hun pakket aan journalistieke kwaliteiten en vaardigheden, een voorsprong op niet-journalisten bij het schrijven van fictie.

Na het literatuuronderzoek en de interviews schreef ik deze scriptie, waarbij mijn standpunten en mijn mening over dit onderwerp behoorlijk heen en weer schoven tussen 'eens' en 'oneens'. Eén van de geïnterviewden raadde mij aan om aan deze scriptie een stuk fictie van mijzelf te plakken. En dan eens kijken wat voor kwaliteit dat had, en of ik dan nog steeds dacht dat journalisten een voorsprong hebben. Helaas, daar had ik te weinig tijd voor, maar dat boek, dat komt er wel. Ooit.

Leanne van Spronsen-Monster

1 juli 2013

Verantwoording

Dit onderzoek is opgebouwd uit twee onderdelen: een literatuuronderzoek en een praktisch onderzoek. Een verantwoording:

Literatuuronderzoek

Voor het literatuuronderzoek heb ik mij gebaseerd op diverse publicaties over journalistiek, fictie, de combinatie daarvan en over literaire journalistiek. Over journalistieke non-fictie, of: literaire journalistiek, was al veel geschreven en onderzocht. Omdat dit een schrijfvorm is die tussen journalistiek en fictie in staat, heb ik dit wel als ‘aanloop’ bij het onderzoek betrokken. Mede na een stage bij een uitgeverij (van vooral fictie) besloot ik mij op journalistiek en fictie te richten. Niet alle publicaties heb ik daadwerkelijk gebruikt om uit te citeren of naar te verwijzen in deze scriptie. Wel heb ik deze in de literatuurlijst opgenomen, omdat ze mij achtergrondinformatie en inspiratie boden.

Praktijkonderzoek

Om het praktische deel van het onderzoek uit te voeren, heb ik gekozen voor het houden van interviews. In ieder geval kon ik daar mijn journalistieke kennis en vaardigheden op los laten, maar ook zou ik door middel van interviews dieper door kunnen vragen naar motieven en antwoorden van de gesprekspartner. Beter dan door middel van een enquête bijvoorbeeld. Omdat ik zowel de mening van journalisten als van ‘gewone’ auteurs wilde horen over mijn vraagstelling, heb ik ervoor gekozen om uit elke groep vier personen te interviewen. Ik had er graag meer willen spreken, maar daar ontbrak de tijd voor.

Auteurs

Aan de auteurs die ik wilde interviewen, heb ik een aantal eisen gesteld. Allereerst moesten zij meerdere boeken (fictie) hebben geschreven. Ervaren schrijvers dus, die daar fulltime mee bezig zijn. Ook streefde ik naar een gelijk kwaliteitsniveau voor alle geïnterviewden. Het moesten goede fictieschrijvers zijn. Omdat dit lastig te beoordelen is, stelde ik als eis dat de auteurs een prijs gewonnen hebben voor hun werk of genomineerd zijn voor een prijs.

Journalisten

Daarnaast interviewde ik een tweede groep personen: journalisten die fictie schrijven. Het eerste vereiste was dat zij nog steeds werkzaam zijn in de journalistiek en daarnaast fictie schrijven. Zo wist ik zeker dat zij nog steeds volop in de ontwikkelingen van de journalistiek zitten en hier ook relevante

dingen over konden zeggen. Ook de journalisten moesten meerdere boeken gepubliceerd hebben en een prijs gewonnen hebben of genomineerd zijn voor een prijs. Aan alle geïnterviewden stelde ik dezelfde vragen, zodat ik de antwoorden goed kon vergelijken.

Introductie

Hieronder een korte introductie van de geïnterviewden. Door de scriptie heen haal ik citaten van hen aan of verwijs ik naar uitspraken die zij gedaan hebben. De letterlijke tekst van deze interviews vindt u als bijlage achter de literatuurlijst.

1. **Helga Warmels** (1971), freelance journalist en auteur.

Nominaties en prijzen:

- *Tandenpoetsen!* genomineerd voor Prentenboek van het Jaar 2010;
- *Een beetje vertraging* genomineerd voor de John Flandersprijs 2010;
- Het Hoogste Woord 2012 voor *De boot*;
- John Flandersprijs 2012 voor *Engel in Afghanistan*.

1.

2. **Hassan Bahara** (1978), journalist bij De Groene Amsterdammer, auteur.

Nominaties en prijzen:

- *Een verhaal uit de stad Damsko* genomineerd voor de Selexyz Debuutprijs 2007.
- Onder twee verschillende pseudoniemen tweemaal de El Hizra-Literatuurprijs;

2.

3. **Joost de Vries** (1983), journalist bij De Groene Amsterdammer, auteur.

Nominaties en prijzen:

- *Clausewitz* genomineerd voor de Selexyz Debuutprijs 2010;
- *Clausewitz* genomineerd voor de Anton Wachterprijs 2010;
- C.C.S. Crone-stipendium 2011 voor *Clausewitz*.

3.

4. **Arjan Visser** (1961), freelance journalist en auteur.

Nominaties en prijzen:

- *De laatste dagen* genomineerd voor Academica Debutantenprijs 2003;
- *De laatste dagen* genomineerd voor AKO Literatuurprijs 2003.
- Gorcumse literatuurprijs 1991 voor het kortverhaal *Vlammen*;
- Geertjan Lubberhuizenprijs 2003 voor *De laatste dagen*;
- Anton Wachterprijs 2004 voor *De laatste dagen*;

4.

5. **Sjoerd Kuiper** (1952), auteur.

Nominaties en prijzen:

- Vlag en Wimpel 1989 voor *Majesteit, Uw ontbijt*;
- Zilveren Griffel 1993 voor *Robin en Suze*;
- Zilveren Griffel 1995 voor *Het eiland Klaasje*;
- Gouden Griffel 1996 voor *Robin en God*;
- Zilveren Griffel 2007 voor *Robin is verliefd*;
- MatchBoox 2011 voor *De heks in je hoofd*;
- Theo Thijssen-prijs voor kinder- en jeugdliteratuur 2012.

5.

6. **Marcel Möring** (1957), auteur.

Nominaties en prijzen:

- Geertjan Lubberhuizenprijs 1990 voor *Mendels erfenis*;
- AKO Literatuurprijs 1992 voor *Het grote verlangen*;
- Gouden Uil 1998 voor *In Babylon*;
- Jonge Gouden Uil 1998 voor *In Babylon*;

6.

7. **Christaan Weijts** (1976), auteur.

Nominaties en prijzen:

- *Art. 285b* genomineerd voor AKO Literatuurprijs 2006;
- *Art. 285b* genomineerd voor Gouden Uil 2006;
- Genomineerd voor Selexyz Debuutprijs 2006;
- Genomineerd voor Gouden Uil 2007;
- Genomineerd voor Gerard Walschapprijs 2007;
- *Via Cappello 23* genomineerd voor Gouden Uil 2008;
- *Via Cappello 23* genomineerd voor AKO Literatuurprijs 2009;
- Genomineerd voor Academica Literatuurprijs 2008;
- Genomineerd voor Gouden Uil 2009;
- Genomineerd voor Libris Literatuurprijs 2010 en 2013;
- Anton Wachterprijs 2006 voor *Art. 285b*;
- Max Pam Award 2006 voor *Art. 285b*;
- Gerard Walschapprijs 2009 voor *Via Cappello 23*;
- Gouden Ezelsoor 2008 voor *Art. 285b*;
- BNG Nieuwe Literatuurprijs 2012 voor *Euforie*.

7.

8.

8. **Marianne Nederveen-Grandia** (1965), auteur.

Nominaties en prijzen:

- Publieksprijs Christelijke Boek 2013 voor *Lenteregen*.

Hoofdstuk 1: De journalist.

‘Journalist, dat word je niet, dan b  n je’ is een veelgehoorde uitspraak.¹ En ja, iedereen kan schrijven. Iedereen kan nieuws vergaren en verspreiden. Maar wanneer kan men zichzelf journalist noemen? Welke definities worden er gehanteerd voor het beroep van journalist? Een lastig te definiëren term, uiteengezet in het eerste deel van dit hoofdstuk. Om te kunnen vaststellen of journalisten daadwerkelijk voordeel hebben van hun vaardigheden en kwaliteiten bij het schrijven van fictie, is het noodzakelijk om in het tweede deel van dit hoofdstuk eerst op een rijtje te zetten wat voor vaardigheden dat zijn. Ik beperk mij hierbij tot de schrijvende journalist, omdat bijvoorbeeld kennis van videomontage geen rol speelt bij het schrijven van fictie. De algemeen geldende regels en vereisten voor journalistiek zijn natuurlijk voor   lle journalisten van belang.

1.1 Wanneer is iemand journalist?

Jurist Arnoud Engelfriet verklaart dat iemand journalist is als hij feiten of meningen publiceert. Het maakt daarbij niet uit of deze persoon werkzaam is bij radio, televisie, krant of een ander medium.² Voor dit onderzoek laat ik de radio- en televisiejournalist buiten beschouwing en richt ik mij alleen op de schrijvende journalist. Ook burgers kunnen, bijvoorbeeld met een persoonlijke website, aangemerkt worden als journalist. Deze groep is niet relevant voor mijn onderzoek, omdat ik mij richt op professionele journalisten die meerdere jaren werkzaam zijn (geweest) voor diverse media.

Definities

Het meest expliciet is Het Europese Hof, dat een definitie van ‘journalist’ opstelde in het ‘Satamedia-arrest’ in 2008:

*[Van journalistiek is sprake] bij de bekendmaking aan het publiek van informatie, meningen of ideeën tot doel hebt, ongeacht het overdrachtsmedium. Deze activiteiten zijn niet voorbehouden aan mediaondernemingen en kunnen een winstoogmerk hebben.*³

De Raad voor de Journalistiek houdt de volgende omschrijving aan voor een journalist:

Voor de toepassing van deze statuten en de reglementen van de Raad wordt onder journalist verstaan: degene die, hetzij in dienstverband, hetzij als zelfstandige, er zijn hoofdberoep van

¹ Basisboek Journalistiek, blz. 83.

² Wanneer is iemand (burger)journalist?

³ Wanneer is iemand (burger)journalist? en Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen: Satamedia-arrest.

*maakt mede te werken aan de redactionele leiding of redactionele samenstelling van publiciteitsmedia.*⁴

Het Basisboek Journalistiek vat de betekenis van 'journalistiek' als volgt samen:

*Journalistiek is een activiteit die erop is gericht nog onbekende of nieuwe feiten, meningen en impressies te verzamelen, te ordenen en zo snel mogelijk te publiceren, zodat een groot publiek daarvan kennis kan nemen. De journalistiek heeft tevens als taak deze feiten te analyseren en te becommentariëren.*⁵

Een journalist is dus iemand die voor zijn/haar hoofdberoep nieuws verzamelt en publiceert.

1.2 Wat zijn kwaliteiten en vaardigheden die een journalist nodig heeft?

Zelfkennis en zelfkritiek zijn belangrijk om als journalist goed te kunnen werken. Zelfkennis en zelfkritiek betekent dat een journalist zich afvraagt waarom een interview fout liep. Daarnaast moet een journalist gevoel hebben voor nieuws en is het van belang om te weten waar zijn eigen kwaliteiten liggen. Het is belangrijk om over veel onderwerpen iets te weten, maar deskundig zijn op al die terreinen is niet nodig. Het is wel nodig om snel relevante bronnen te vinden en afwegingen te maken. Een redelijke algemene ontwikkeling hebben en betrokken zijn bij de wereld om hem heen is daarom nuttig.⁶

Drie onderdelen

Als onderdeel van het landelijke Beroeps en Opleidingsprofiel (BOP) deelt de Christelijke Hogeschool Ede met alle journalistiekopleidingen in Europa (voor zover deze lid zijn van de EJTA) een lijst op met beroepscompetenties voor studenten Journalistiek⁷. Deze lijst is opgenomen in de stagegidsen, zodat studenten daarop getoetst en beoordeeld kunnen worden tijdens hun stageperiode. In het boek *Nieuwsvaardig*, een gebundeld onderzoek naar journalisten en hun kunnen, worden soortgelijke competenties verdeeld in drie delen: Attitude&Persoon, Nieuwsgaring, Nieuwsproductie⁸.

Journalisten konden bij dit onderzoek aangeven hoe belangrijk zij elke competentie vonden voor het uitoefenen van hun beroep en deze beoordelen met een cijfer tussen 1 ('geheel niet belangrijk') en 5 ('zeer belangrijk'). Vanwege de uitgebreidheid van dit laatstgenoemde onderzoek behandel ik daaruit alleen de punten die beoordeeld zijn met een 4 of een 5. Uit alle gebruikte bronnen heb ik een selectie gemaakt van de vaardigheden en kwaliteiten die ook van belang *zouden kunnen zijn* voor het

⁴ Leidraad Raad voor de Journalistiek, blz. 7.

⁵ Basisboek Journalistiek, blz. 51.

⁶ Basisboek Journalistiek, hoofdstuk 4.

⁷ Stagegids Journalistiek CHE 2012-2013, blz. 28 – 32.

⁸ Nieuwsvaardig, blz. 150-151.

schrijven van fictie. Allerlei bedrijfs- en vakgerelateerde competenties betrek ik niet bij dit onderzoek. Naar aanleiding van de driedeling in *Nieuwsvaardig* heb ik ook de relevante competenties uit het *BOP* zo herschreven en gerangschikt dat zij onder deze noemers vallen.

Attitude en persoon (BOP)

Een journalist:

1. is nieuwsgierig;
2. kent de actualiteit;
3. heeft een gedegen algemene kennis van de maatschappij;
4. kan de nieuwswaardigheid van een onderwerp inschatten;
5. kent de doelgroep en dus de (ir-)relevantie van een onderwerp;
6. kent de (on)mogelijkheden van een medium met betrekking tot het bepalen van een onderwerp;
7. heeft inzicht in zijn eigen rol als journalist;
8. heeft inzicht in zijn eigen normen en waarden met betrekking tot het bepalen van een onderwerp;
9. heeft een brede algemene ontwikkeling;
10. kan zich inleven in personen en situaties;
11. kent zijn eigen levensbeschouwelijke overtuiging;
12. is zich bewust van de invloed van een levensovertuiging op het waarnemen en interpreteren van de werkelijkheid;
13. heeft een eigen, gemotiveerd standpunt
14. kan en wil geleid worden;
15. houdt zich aan afspraken.

Nieuwsgaring (BOP)

Een journalist:

1. heeft kennis van de beschikbare informatie (persbureaus, naslagwerken, databanken, internet etc.);
2. maakt efficiënt gebruik van de beschikbare informatie (persbureaus, naslagwerken, databanken, internet etc.);
3. weet middels eigen waarneming ter plekke informatie te verzamelen;
4. kan bronnen beoordelen op toegankelijkheid, betrouwbaarheid en relevantie;
5. kan bronnen efficiënt en effectief benaderen;
6. onderkent het belang van het opbouwen en onderhouden van netwerken;
7. kan informatie analyseren en interpreteren;

8. kan hoofd- en bijzaken onderscheiden;
9. houdt rekening met ruimte- en tijdsbeperking van het product;
10. beseft de impact van bepaalde informatie op de doelgroep en op het verloop van het maatschappelijk debat;
11. beseft dat de logica van het verhaal bepaalde informatie vraagt;
12. heeft gevoel voor de meerwaarde van treffende citaten, details, voorbeelden, beelden en sfeerbepalende elementen;
13. maakt goed gebruik van citaten, details, (voor)beelden en sfeerbepalende elementen;
14. kan selecteren op de juistheid, betrouwbaarheid en volledigheid van informatie;
15. onderkent het belang van de levensbeschouwelijke component in de meningen en visies van mensen.

Nieuwsproductie (BOP)

Een journalist:

1. kan zich in woord en geschrift correct uitdrukken in de Nederlandse taal;
2. gebruikt correct journalistieke genres en bijbehorende stijltechnieken;
3. verwerkt informatie creatief en geeft informatie creatief vorm;
4. kan werken met combinaties van woord, beeld en geluid;
5. maakt goede (tussen)koppen, titels, ondertitels;
6. pleegt goed eindredactie op zijn eigen werk;
7. kan werken met tekstverwerkers;
8. heeft basaal inzicht in adequate woordkeus en creatieve stijlen en hun gebruiksmogelijkheden in de journalistiek;
9. heeft basaal inzicht in het gebruik van beeldelementen en gebruiksmogelijkheden in het journalistieke werk
10. kan zijn product en zijn journalistiek handelen ethisch verantwoorden;
11. kan deelnemen aan discussies over het vak in het maatschappelijk debat;
12. kan een eigen 'bedrijf' (freelance praktijk) praktisch en financieel inrichten en managen;
13. kan zichzelf en zijn ideeën presenteren bij collega's en opdrachtgevers.

In *Nieuwsvaardig* komen deels dezelfde competenties voor als in het *BOP*. Deze heb ik gemarkeerd met een asterix. Ook vanuit *Nieuwsvaardig* heb ik een selectie gemaakt van competenties die belangrijk zijn met betrekking tot het schrijven van fictie.

Attitude en Persoon (Nieuwsvaardig)

Een journalist:

1. Moet leergierig zijn;
2. Moet nieuwsgierig zijn;*
3. Moet accuraat zijn;*
4. Moet kritisch zijn;*
5. Kan omgaan met stress en tijdsdruk;
6. Kan omgaan met kritiek;*
7. Moet gedreven zijn;
8. Moet een brede algemene kennis bezitten;*
9. Moet sociaal vaardig zijn;
10. Moet een teamspeler zijn;
11. Moet assertief zijn;
12. Moet de journalistieke deontologie kennen.*

Nieuwsgaring (Nieuwsvaardig)

Een journalist:

1. Beheerst Engels en Frans;
2. Kan grote hoeveelheden informatie analyseren en synthetiseren;*
3. Kan netwerken en contacten leggen;*
4. Kan online informatie zoeken op een gevorderd niveau;*
5. Beheerst interviewtechnieken;
6. Kan nieuws zoeken en bronnen checken zonder internet;*
7. Kan nieuws plaatsen in een historisch perspectief;
8. Kan archieven raadplegen.*

Nieuwsproductie (Nieuwsvaardig)

Een journalist:

1. Moet een vlotte schrijfstijl hebben;*
2. Moet foutloos schrijven; *
3. Beheerst verschillende vormen van tekstopbouw en argumentatie;*
4. Denkt en werkt doelgroepgericht;*
5. Beheerst een goede spreekvaardigheid.

Het *Basisboek Journalistiek* wijdt een compleet hoofdstuk aan de journalistieke attitude. Dat vatten de auteurs samen in zeven kenmerken, oftewel de zeven E's:

1. Empathie: inlevingsvermogen.
2. Engagement: betrokkenheid.
3. Emotie: welke rol spelen die?
4. Ethiek: ethische afwegingen.
5. Ego: persoonlijkheid.
6. Ervaring: voor- of nadeel?
7. Efficiency: werken onder tijdsdruk.⁹

Uit alle bovenstaande kenmerken heb ik een lijst opgesteld¹⁰ die ik aan vier journalisten en aan vier 'gewone' auteurs wil voorleggen.

Conclusie

Er zijn veel definities te vinden over het beroep van journalist. In het eerste deel van dit hoofdstuk noemde ik omschrijvingen van vier personen of instanties: jurist Arnoud Engelfriet, het Europese Hof, de Raad voor de Journalistiek en het Basisboek Journalistiek. Uit deze definities komt duidelijk naar voren dat een journalist een persoon is die voor zijn/haar hoofdberoep nieuws verzamelt en publiceert.

Voor dit onderzoek is het belangrijk om te weten welke kwaliteiten en vaardigheden journalisten bezitten en of deze een voorsprong kunnen geven bij het schrijven van fictie. Uit het *BOP* en het onderzoek *Nieuwsvaardig* kwamen twee lijsten met competenties die journalisten zouden moeten beheersen. Op basis daarvan maakte ik een nieuwe lijst met kenmerken die ik voor wil leggen aan de journalisten en auteurs die ik voor dit onderzoek wil interviewen.

Op grond van alle informatie die ik in dit hoofdstuk verzameld heb, vermoed ik dat journalisten inderdaad betere schrijvers van fictie zijn. Kwaliteiten die een journalist tot in de puntjes beheerst, zijn onder andere een vlotte schrijfstijl hebben en foutloos Nederlands kunnen schrijven.

Eigenschappen die ook van groot belang zijn bij het schrijven van fictie. Maar sommige van deze vaardigheden kunnen ook tegenwerken als een journalist fictie wil gaan schrijven. De Amerikaanse studente Journalistiek Lauren Purpura schreef ook een scriptie over dit onderwerp en haalt daarin een paar interessante uitspraken aan:

In Columbia Journalism Review, Susan Rabiner, a longtime book editor recently turned literary agent, explains that "lots of journalists think the process is relatively simple. Take an already-published newspaper article, then make it longer. It [a book] is a different animal with different markings and a different role to play."

⁹ Basisboek Journalistiek, blz. 84-88.

¹⁰ Zie hoofdstuk 2.

(...)

*In a recent interview conducted by Mina Varsani, literary agent Peter Tallack explains that "a lot of journalists think they can write a book, but have never written anything longer than 3,000 words, whereas a book is probably at least 80,000 words long."*¹¹

De meeste journalisten hebben er amper een idee van hoe verschillend het schrijven van een boek is van het werk op een redactie, aldus Betsy Lerner. Bij het schrijven van een boek is er zo goed als geen dagelijkse bevrediging van werk. Er is geen collegialiteit zoals op een werkplek. Er is ook geen plaats om middelmatigheid of falen te verbergen. Niet zo getalenteerde journalisten op de redactie glippen overal tussendoor, want verslaggevers en eindredacteuren zorgen wel dat alles goed komt. Bij het schrijven van een boek is 'ertussendoor glippen' niet toegestaan. De schrijver is helemaal alleen in het proces tot het boek als manuscript ingeleverd wordt bij een uitgever.¹²

In hoofdstuk 3 wil ik dieper ingaan op de journalistieke kwaliteiten en vaardigheden. Kunnen deze punten een voorsprong vormen op niet-journalisten? Maar eerst een blik op de vorm die tussen journalistiek en fictie in staat: literaire journalistiek. Zijn daar ook bepaalde criteria uit te halen of wijkt dit teveel af van fictie?

¹¹ *From journalism to fiction: a guide for students.*

¹² *The forest for the trees.*

Hoofdstuk 2: Literaire journalistiek.

In zekere zin volgt in dit hoofdstuk de aanloop naar mijn werkelijke onderzoek naar Journalistiek en Fictie. Veel journalisten schrijven boeken, die gebaseerd zijn op de werkelijkheid. Enkele bekende voorbeelden daarvan zijn Geert Mak, Joris Luyendijk en Frank Westerman. Zij schrijven literaire non-fictie. Geen fictie dus. Toch leek het mij goed om een hoofdstuk hierover op te nemen in dit onderzoek. Deze categorie staat namelijk precies tussen de journalistiek en de fictie in. In theorie zou in de literaire journalistiek van beide iets terug te vinden moeten zijn. In het eerste deel van dit hoofdstuk behandel ik kort de definitie van literaire journalistiek. Daarna zoek ik in diverse (wetenschappelijke) publicaties naar criteria waaraan journalisten moeten voldoen als zij literaire journalistiek willen bedrijven. Belangrijk is ook het laatste deel van dit hoofdstuk, waarin ik bekijk of, en zo ja: welke, invloed literaire journalistiek heeft op het vervolg van dit onderzoek.

Publicaties

Een korte opsomming en uitleg van de publicaties waar dit hoofdstuk op gebaseerd is.

- *Buurlage, Jos: Onveranderlijk veranderlijk. Harry Mulisch tussen literatuur, journalistiek, wetenschap en politiek in de jaren zestig en zeventig.*
Voor dit hoofdstuk richt ik mij vooral op de schrijftechnieken die Mulisch gebruikte.
- *Ceelen, Han & Bergeijk, Jeroen van: Meer dan de feiten. Gesprekken met auteurs van literaire non-fictie.*
Het belangrijkste onderdeel van dit boek voor het onderzoek is het gedeelte over de technieken die de schrijvers gebruiken en wat hun schrijfroutines zijn.
- *Exter, Rik van & Pauw, Annelies: Tussen literatuur en journalistiek.*
Sommige gegevens zijn wat gedateerd, maar grote delen van het boekje zijn prima bruikbaar. Vooral het gedeelte over literaire technieken is belangrijk voor dit hoofdstuk.
- *Wouters, Lisette: Is literair journalistiek schrijven aan te leren? Scriptie HBO journalistiek.*
Met name paragraaf 3.4, 3.6, 4.5 en 4.6 zijn belangrijk, omdat die over literaire schrijftechnieken gaan. Omdat Wouters een groot deel van haar informatie baseerde op bovengenoemde bronnen, zal ik niet expliciet aangeven welke technieken Wouters als belangrijk acht.

2.1 Wat is literaire journalistiek?

Net als het begrip ‘journalist’ in hoofdstuk 1 lastig te duiden was, en in hoofdstuk 3 het begrip ‘fictie’ behoorlijk vaag blijkt te zijn, is er ook van literaire journalistiek geen heldere definitie. In *Meer dan de feiten* halen de auteurs een citaat aan van de Amerikaanse journalist hoogleraar Mark Kramer, die ik ook aan wil houden als kenmerken van de literaire journalistiek.

*Literair journalisten bedienen zich van stilistische middelen en verteltechnieken die eerder worden geassocieerd met de romankunst dan met journalistiek. Ze leven zich uitgebreid in. Ze dompelen zich maanden, en soms zelfs jaren, onder in de leefwereld van hun onderwerpen. Ze zijn niet op zoek naar hard nieuws, maar schrijven over alledaagse en daarmee ook tijdloze onderwerpen. Ze proberen meer dan traditionele verslaggevers hun lezers emotioneel bij het verhaal te betrekken. Ze streven naar een duidelijke eigen stem en toon.*¹³

Geert Mak antwoordt op deze vraag dat het literaire vooral in de stijl zit. “Ook de compositie van onze boeken kun je literair noemen.”¹⁴

2.2 Welke technieken zijn nodig voor het schrijven van literaire journalistiek?

In elk van bovengenoemde publicaties zijn wel kenmerken en technieken terug te vinden die nodig zijn voor het schrijven van literaire journalistiek. Ik behandel ze een voor een en maak telkens een opsomming van die technieken, om daar uiteindelijk één lijst van te maken.

Onveranderlijk veranderlijk

In *Onveranderlijk veranderlijk* gaat het vooral om Harry Mulisch. Omdat dit slechts de technieken van een enkel persoon beschrijft, gelden deze niet per se voor alle literaire journalisten. Toch wil ik een aantal daarvan noemen, die overlappen met kenmerken uit andere publicaties. Zo vindt Buurlage dat Mulisch een goed gedocumenteerd reporter en een nauwkeurig observator is,¹⁵ die bovendien sterk is in scherp formuleren.¹⁶ Dit onderzoek gaat voor een groot deel over de roerige jaren zestig en zeventig, waarin veel veranderde; er ontstond een nieuwe vorm van journalistiek. Mulisch is met zijn werk dan ook te scharen onder New Journalism, hoewel hij anders schreef dan zijn Amerikaanse collega’s. Een ander sterk punt van Mulisch noemt Buurlage dat hij “geen goedbedoelde pogingen onderneemt om een journalist of historicus te imiteren, maar zijn opzet is om materiaal uit de werkelijkheid als een romancier onder handen te nemen.”¹⁷

¹³ *Meer dan de feiten*, blz. 14.

¹⁴ *Meer dan de feiten*, blz. 109-110.

¹⁵ *Onveranderlijk veranderlijk*, blz. 63.

¹⁶ *Onveranderlijk veranderlijk*, hoofdstuk 4.

¹⁷ *Onveranderlijk veranderlijk*, blz. 209.

Over de opmars van New Journalism schrijft Buurlage dat journalisten en romanschrijvers juist voor deze vorm kozen, omdat zij hun verhaal (veelal over de jaren zestig) niet kwijt konden in de traditionele vormen van journalistiek en fictie. De auteur deelt de Nieuwe Journalistiek op in vier categorieën. Ik kies ervoor om alleen de tweede categorie mee te nemen in dit onderzoek, omdat bij dit punt veel kenmerken en technieken worden benoemd die dicht bij de fictie liggen. Deze categorie bestaat uit reportages waarin technieken gebruikt worden die heel ongewoon waren in de journalistiek. Deze gebruikten de schrijvers om een indringend beeld te schetsen van het onderwerp. Hier noemt Buurlage ook diverse schrijftechnieken, die hij een 'technisch repertoire' noemt. Van deze technieken heb ik een lijst opgesteld:

1. Waardeoordeel of bijvoeglijke naamwoorden gebruiken om de lezer te prikkelen tot reactie;
2. Tekst opbouwen door scènes los naast elkaar te zetten;
3. Dialogen volledig afdrukken in plaats van citeren;
4. Wisselende perspectieven gebruiken;
5. Aandacht geven aan een persoon, de omgeving enzovoort;
6. Geen chronologische volgorde aanhouden.

Mulisch gaat veel verder dan zijn Amerikaanse collega's uit de New Journalism. Hij maakt intenser gebruik van technieken die afkomstig zijn uit de literatuur.¹⁸

Tussen literatuur en journalistiek

In *Tussen literatuur en journalistiek* gaan de auteurs ook in op de technische kant van literaire journalistiek. Zij beperken zich tot de belangrijkste stappen in de voorbereiding en uitwerking van een literair journalistiek verhaal. Ook uit dit onderzoek heb ik een lijst opgesteld en daarbij aangegeven met een asterisk of die overlappen met de technieken die Buurlage noemt in zijn boek.

1. Zeer grondig research doen;
2. De juiste invalshoek en perspectief kiezen;*
3. Uitgebreid weergeven van dialogen om daarmee iets extra's te bereiken;*
4. Don't tell them, show them;
5. Een duidelijke structuur aanbrengen in het verhaal;
6. Het begin van het verhaal houdt een belofte in die aan het eind moet zijn vervuld;
7. Schrijven in scènes;*
8. Gebruik van details, beeldspraak en andere stilistische middelen;*¹⁹

Meer dan de feiten

¹⁸ *Onveranderlijk veranderlijk*, blz. 211-213.

¹⁹ *Tussen literatuur en journalistiek*, blz. 20-32.

In *Meer dan de feiten* komen maar liefst dertien journalisten aan het woord, die allemaal hun eigen technieken en werkwijze vertellen. Als ik al die punten zou benoemen, zou dat een veel te lange lijst opleveren, waarin veel punten dubbel staan. Daarom heb ik ervoor gekozen om alleen de technieken in dit hoofdstuk op te nemen, die door minstens vijf journalisten (al dan niet expliciet) al belangrijk worden aangeduid. Punten die al in een vorige opsomming staan, zijn gemarkeerd met een asterix.

1. Veel en goed research doen;*
2. Schrijven in scènes;*
3. Een eigen schrijfstijl ontwikkelen en vasthouden;
4. Aandacht besteden aan beschrijvingen en details.*²⁰

2.3 Welke invloed heeft literaire journalistiek op dit onderzoek?

Literaire journalistiek heeft veel raakvlakken met fictie. Omdat er al heel veel onderzocht is over literaire non-fictie, wil ik mij juist richten op de fictie. Toch speelt de literaire non-fictie, geschreven door journalisten, een achtergrondrol in mijn onderzoek. Om de drie lijstjes met literaire schrijftechnieken overzichtelijke te maken, heb ik een nieuwe lijst samengesteld met punten die ik mee wil nemen in de rest van mijn onderzoek. Deze punten zijn dus afkomstig uit de literaire journalistiek, maar kunnen ook gekoppeld worden aan de ‘gewone’ journalistiek en aan fictie.

1. Tekst opbouwen uit scènes;
2. Dialogen uitspelen;
3. De juiste perspectieven en invalshoeken gebruiken;
4. Beschrijven van details, personen, de omgeving, enzovoort;
5. Zeer grondig research doen;
6. Don't tell them, show them.

Met behulp van deze lijst wil ik in de volgende hoofdstukken meer van deze punten verzamelen en deze voorleggen aan een aantal journalisten en auteurs. Meer neem ik niet mee van literaire journalistiek. Het gaat mij vooral om de technische kant van het schrijven, die in de literaire journalistiek voldoende raakvlakken met zowel journalistiek als fictie vertoont om mee te kunnen nemen in mijn onderzoek.

²⁰ Alle hierboven genoemde punten komen uit *Meer dan de feiten* en zijn afkomstig uit de dertien interviews met auteurs van literaire non-fictie.

Conclusie

In aanloop naar het werkelijke onderzoek naar Journalistiek en Fictie bekeek ik eerst de tussenvorm: literaire journalistiek. Ik gebruikte daarvoor vier publicaties: *Onveranderlijk veranderlijk*, *Meer dan de feiten*, *Tussen literatuur en journalistiek* en *Is literair journalistiek schrijven aan te leren?* Uit de eerste drie boeken stelde ik lijstjes op met in de boeken genoemde literaire schrijftechnieken. Die zouden in de voortzetting van dit onderzoek weleens van pas kunnen komen, gezien de opzet van de hoofdstukken die volgen. Daarin wil ik journalistieke kenmerken en vaardigheden opzoeken en analyseren of zij een voorsprong op leveren bij het schrijven van fictie.

Hoofdstuk 3: Fictie schrijven.

Net als 'journalist' is ook 'fictie' een woord met vele betekenissen en interpretaties. Om het onderzoek af te bakenen, las ik wat de literatuur voor definitie geeft over fictie. Het eerste deel van dit hoofdstuk bestaat uit antwoord op de vragen: wat is fictie precies en wat betekent dat voor dit onderzoek? In hoofdstuk 1 ben ik ingegaan op journalistieke kwaliteiten en vaardigheden. In het tweede deel van dit hoofdstuk wil ik deze competenties naast het schrijven van fictie leggen. Wat komt van pas, is bruikbaar en misschien een pluspunt? Maar er kunnen ook punten zijn die tegen de auteur kunnen werken. Welke zijn dat en waarom vormen die een nadeel?

3.1 Wat is de definitie van fictie?

Bewust heb ik ervoor gekozen om journalistiek en fictie te onderzoeken, niet journalistiek en non-fictie. Dan zou ik terecht komen in de categorie Geert Mak, Joris Luyendijk en Frank Westerman. Een inspirerend boek voor aankomende schrijvers is *Het geheim van de schrijver* door Renate Dorrestein. Zelf ooit gestart als journalist begon ze op een dag met het schrijven van een roman. In haar boek gebruikt ze de termen verhaal, fictie, proza, roman en literatuur door elkaar. Daarmee doelt zij op haar eigen territorium, dat van de roman, in het bijzonder de strikt fictionele, verhalende roman met een kop en een staart.²¹ Voor het overzicht houd ik het in dit onderzoek bij de term 'fictie'.

In een artikel over haar onderzoek naar het waarom van journalisten die fictie schrijven, geeft Lauren Purpura aan: "Writing a novel gives you a freedom, in a way. You are in complete control when it comes to what you decide to write about."²²

Het verschil tussen fictie en non-fictie is in theorie helder, maar in de praktijk levert dat een grijs grensgebied op. Hoeveel boeken zijn niet gebaseerd op levenservaring, (historische) gebeurtenissen en bevatten veel autobiografische elementen?

*Fiction is not true and non-fiction is true. This is the simplest way of defining fiction and non-fiction. Non-fiction involves real things, real people, real events, real places and real writing. However, fiction is just imaginary things, imaginary people, imaginary events, imaginary places and imaginary writing.*²³

Goede fictie bestaat uit verhalen waarin de mens in conflict is met zichzelf en met anderen. Uit verhalen die een levendige fictionele droom oproepen waarin alle details in dienst staan

²¹ *Het geheim van de schrijver*, woord vooraf.

²² *From journalism to fiction*.

²³ *Difference Between Fiction and Non fiction*.

van het geheel. Uit verhalen waarin de wetten van oorzaak en gevolg een grotere rol spelen dan die van het toeval: de ontknoping van het conflict is niet afhankelijk van factoren van buitenaf, maar ligt al in het conflict besloten. In goede fictie vloeien de gebeurtenissen onontkoombaar uit elkaar voort. (...) Goede fictie roert morele en maatschappelijke vragen aan en geeft daarop geen gemakzuchtige antwoorden. Ze is vreemd en herkenbaar tegelijk, uniek zowel als algemeen geldig, en verschaft evenveel verwondering als identificatie. Goede fictie, tot slot, schept een eigen werkelijkheid en een eigen waarheid²⁴.

Tijdens de interviews die ik voor dit onderzoek hield, vroeg ik aan de auteurs hoe zij fictie definiëren. Schrijver Marcel Möring waagde zich daar niet aan, “omdat fictie geen grenzen heeft”. Fictie laat ook zien hoe de wereld had kunnen zijn, volgens Christiaan Weijts. Marianne Grandia vindt fictie iets “dat alleen bestaat in mijn fantasie en in die van de lezer”. Kunst en fictie is eigenlijk hetzelfde, aldus schrijver Sjoerd Kuyper. “Fictie is dat je je helemaal nergens aan hoeft te houden. Je maakt iets dat kunst is, dat is het verschil met non-fictie. Kunst betekent dat je iets moois maakt dat er voorheen niet was.”

3.2 Welke journalistieke kwaliteiten en vaardigheden komen van pas bij het schrijven van fictie?

In hoofdstuk 1 maakte ik een opsomming van alle journalistieke kwaliteiten en vaardigheden die van belang zouden kunnen zijn bij het schrijven van fictie. In hoofdstuk 2 kwamen daar nog een aantal punten bij vanuit de literaire journalistiek, die grotendeels overlapt met het eerste hoofdstuk. Omdat deze lijst erg lang was, heb ik een selectie gemaakt van negentien competenties die mij enigszins van toepassing leken voor zowel de journalistiek als het schrijven van fictie. Daarbij heb ik gekeken naar de toepasbaarheid van de competenties bij het schrijven zelf, het voorwerk (van idee tot verhaal) en het aan de man brengen van een manuscript. Per onderdeel bespreek ik waarom deze kenmerken passen bij het schrijven van fictie, deels gebaseerd op de literatuur en deels op mijn eigen ervaringen en verwachtingen.

Attitude en Persoon:

1. Heeft een gedegen, algemene kennis van de maatschappij;
2. Heeft een brede, algemene ontwikkeling;

²⁴ *Het geheim van de schrijver*, blz. 235.

Deze twee kenmerken overlappen elkaar gedeeltelijk. Deze competenties scoren hoog in het onderzoek van *Nieuwsvaardig* en worden zelfs nog belangrijker dan ‘specialisatie’ geacht.²⁵ Als journalist moet je van allerlei onderwerpen een klein beetje weten. Het is niet nodig om deskundig te zijn op allerlei terreinen, maar je moet wel in staat zijn om snel de relevante bronnen te vinden en afwegingen te maken.²⁶

3. Kent zijn eigen levensbeschouwelijke overtuiging;
4. Heeft een eigen, gemotiveerd standpunt;

Een journalist moet zich ervan bewust zijn waar zijn politieke voor- en afkeuren liggen en bedenken dat er tussen zwart en wit veel grijs zit.²⁷ Geldt dit ook voor een auteur? Moet de auteur precies weten waar hij voor staat als hij zijn personages vormgeeft en dergelijke?

5. Kan en wil geleid worden;

Bij het schrijven van artikelen moet een journalist open staan voor opmerkingen van hoofd- en eindredactie. Het schrijven van een boek verloopt daarin anders. Een redacteur begeleidt de schrijver op weg naar publicatie, redigeert en controleert. Daarbij moet het verhaal soms helemaal omgegooid worden om tot een goed resultaat te komen.

6. Moet gedreven zijn.

Een journalist moet gedreven zijn om in zijn artikel te duiken en dit te schrijven. Een fictieschrijver heeft een veel langere adem, een sterkere drive nodig om het manuscript af te kunnen ronden, “omdat gedrevenheid aan de basis ligt van al de rest. Als iemand gedreven is, dan zal hij werken aan zijn kennis. Als iemand gedreven is, dan zal hij nieuwsgierig zijn naar het nieuws. Als iemand gedreven is, dan zal hij werken aan zijn ontwikkeling.”²⁸

Nieuwsgaring:

7. Kan hoofd- en bijzaken onderscheiden;

Een journalist verzamelt veel informatie, maar moet zichzelf wel de vraag stellen: waar gaat het nu eigenlijk om? “Wanneer het onderwerp is ‘schoongedacht’, (...), staat het verhaal in de steigers. Je hebt dan het gereedschap om te kunnen selecteren: hoofdzaken van bijzaken scheiden, bepalen wat per se moet worden vermeld en straffeloos kan worden weggelaten.”²⁹ Werkt dat bij fictie op dezelfde manier of mogen er losse draadjes in een roman blijven zitten?

8. Houdt rekening met ruimte- en tijdsbeperking van het product;

²⁵ *Nieuwsvaardig*, blz. 100-101.

²⁶ *Basisboek Journalistiek*, blz. 85-86.

²⁷ *Basisboek Journalistiek*, blz. 87

²⁸ *Nieuwsvaardig*, blz. 69.

²⁹ *Basisboek Journalistiek*, blz. 128.

“A lot of journalists think they can write a book, but have never written anything longer than 3,000 words, whereas a book is probably at least 80,000 words long.”³⁰

9. Beseft dat de logica van het verhaal bepaalde informatie vraagt;

Het *Basisboek Journalistiek* stelt twee vragen bij het verzamelen en ordenen van informatie: ‘Hoeveel informatie?’ en ‘Waar komt de informatie?’. Om ervoor te zorgen dat de lezers de tekst begrijpen, is het van belang dat de journalist weet welke informatie waar moet staan. Geldt dit ook voor fictie of mag de lezer daar soms in het duister tasten over wat er precies bedoeld wordt?

10. Heeft gevoel voor de meerwaarde van treffende citaten, details, voorbeelden, beelden en sfeerbepalende elementen;

Dit punt staat in *het BOP* onder het kopje “informatie verzamelen”. Het *Basisboek Journalistiek* zegt over het gebruik van citaten: “Citaten maken een verhaal aantrekkelijker (...) Eigenlijk moet een citaat een soort illustratie zijn.”³¹ En verderop: “Evenals citaten verlevendigen details een verslag (...) Details kunnen, mits goed gekozen, als metafoor gaan fungeren, als suggestief beeld, waaruit de werkelijkheid oprijst.” Zie ook hoofdstuk 2 over literaire journalistiek.

11. Maakt goed gebruik van citaten, details, (voor)beelden en sfeerbepalende elementen;

Harry Lockfeer in een interview met Bibeb: “Een goeie verslaggever moet gevoel hebben voor details en symboliek. Je moet als een spons alles opzuigen en schrijvend de spons leegknijpen.”³² Zie hiervoor ook hoofdstuk 2 over literaire journalistiek.

12. Kan grote hoeveelheden informatie analyseren en synthetiseren.

Een heel belangrijke competentie, volgens journalisten zelf.³³ Iets dat van groot belang is in de (literaire) journalistiek: “De journalist moet er zin in hebben zich weken, maanden, soms jaren te verplaatsen in de levens van volslagen vreemden en een invalshoek kiezen. Daarbij maakt hij gebruik van de journalistieke vragen naar het wie, wat, waar, waarom en wanneer (...) Tachtig procent van de research zal hij niet gebruiken, maar deze geeft hem wel de basis van waaruit hij kan schrijven.”³⁴ Zie ook hoofdstuk 2 over literaire journalistiek.

Nieuwsproductie:

13. Kan zich in woord en geschrift correct uitdrukken in de Nederlandse taal;

Een schrijver breekt zich het hoofd over het bedenken van synoniemen voor ‘hij zei’, ‘zij zei’, en ‘zeiden zij’.³⁵ Een uitgebreide woordenschat en een foutloze spelling zijn voor een journalist

³⁰ *From Journalism to Fiction*.

³¹ *Basisboek Journalistiek*, blz. 136 en 276.

³² *Basisboek Journalistiek*, blz. 249.

³³ *Nieuwsvaardig*, blz. 118, 119.

³⁴ *Tussen literatuur en journalistiek*, blz. 21.

³⁵ *Het geheim van de schrijver*, blz. 70.

onmisbaar, anders wordt hij niet serieus genomen. “Bij elke nieuwe zin staat de schrijver voor dezelfde opdracht: hoe verwoordt hij alles op de meest evocatieve en de meest duidelijke manier?”³⁶

14. Moet een vlotte schrijfstijl hebben;

“Schrijfvaardigheid is absoluut onontbeerlijk binnen eender welk mediaprofiel”, concluderen de onderzoekers van *Nieuwsvaardig*.³⁷ “Journalistiek schrijven is een buitengewoon complexe en individuele handeling, vult het *Basisboek Journalistiek* aan.³⁸ Het spreekt vanzelf dat een auteur ook moet beschikken over een eigen, prettig leesbare en goede schrijfstijl. Zie ook hoofdstuk 2 over literaire journalistiek.

15. Verwerkt informatie creatief en geeft informatie creatief vorm;

Heeft een verband met punt 13 en gaat vooral over creatief schrijven, dat niet alleen voor auteurs, maar ook zeker belangrijk is voor journalisten. Een creatieve manier van informatie brengen, geeft kraak en smaak aan het verhaal. Een prikkelende lead bijvoorbeeld, waarna het artikel uitgewerkt wordt.³⁹

16. Maakt goede (tussen)koppen, titels en onderschriften;

How to enter to the eys, zoals de Amerikanen zeggen. Goede koppen (voor fictie: titels) maken, vraagt inzicht, taalvaardigheid en inventiviteit.⁴⁰ Is het niet net zo belangrijk voor auteurs om hun boek te kunnen ‘verkopen’ met een goede titel?

17. Pleegt goed eindredactie op zijn eigen werk;

“Door onophoudelijk schrappen, toevoegen en veranderen haal je het [verhaal] uit alle rommel tevoorschijn, zo ongeveer als de beeldhouwer zijn beeld loshaakt uit de steen waarin het volgens Michelangelo verborgen zat. (...) Vaak kan ik pas tijdens de vierde of vijfde integrale versie in één bondige zin samenvatten waar mijn boek over wil gaan, en dan kan ik eigenlijk pas echt beginnen. (...) En zo komt de vervolmaking stukje bij beetje in zicht.”⁴¹

18. Heeft basaal inzicht in adequate woordkeus en creatieve stijlen en hun gebruiksmogelijkheden in de journalistiek;

Om het verhaal op de best mogelijke manier te vertellen, kan een schrijver vier middelen gebruiken: perspectief, vorm, structuur en constructie, aldus Renate Dorrestein.⁴² “Nadenken over journalistieke genres is alleen zinvol als het de weg opent naar mogelijkheden voor goede verhaalvormen.”⁴³

19. Kan zichzelf en zijn ideeën presenteren bij collega’s en opdrachtgevers;

³⁶ *Het geheim van de schrijver*, blz. 151.

³⁷ *Nieuwsvaardig*, blz. 122.

³⁸ *Basisboek Journalistiek*, blz. 120.

³⁹ *Basisboek Journalistiek*, blz. 250 en 251.

⁴⁰ *Basisboek Journalistiek*, blz. 352.

⁴¹ *Het geheim van de schrijver*, blz. 56 en 57.

⁴² *Het geheim van de schrijver*, blz. 126.

⁴³ *Basisboek Journalistiek*, blz. 326.

Betsy Lerner, een Amerikaanse editor: “The best way to get an agent’s or an editor’s attention is to write an intelligent and succinct letter. And then send it to the right person.”⁴⁴ Aan freelance journalisten geeft het *Basisboek Journalistiek* de volgende tip: “Als een opdracht in de lucht hangt die maar niet van de grond komt, kun je één keer in de zoveel tijd er nog eens fijntjes aan herinneren (...) Heb je zelf een goed idee voor een artikel, maak dan je opdrachtgever nieuwsgierig.”⁴⁵

3.3 Welke journalistieke kwaliteiten en vaardigheden zouden tegen kunnen werken bij het schrijven van fictie?

Na het samenstellen van bovenstaande lijst begon ik aan een lijstje met vaardigheden die tegen de journalist kunnen werken als hij fictie wil schrijven. Ik kan niet vanuit eigen ervaring spreken, maar bedacht de volgende drie punten:

1. Een journalist heeft een té zakelijke schrijfstijl voor het schrijven van een roman.
2. Een journalist verdiept zich altijd kort in een onderwerp en kan zich niet zolang in één onderwerp verliezen voor een boek.
3. Een journalist moet altijd de waarheid vertellen en kan niet ineens een compleet verzonnen verhaal schrijven.

Dezelfde vraag legde ik voor aan vier journalisten die fictie schrijven of hebben geschreven. Zij gaven de volgende antwoorden, waarbij ik elk punt aangegeven heb met een cijfer.

- **Hassan Bahara**, journalist voor *De Groene Amsterdammer*:
 - (1) De schrijfstijl bijvoorbeeld. Je boek moet voor een heel groot deel stijl zijn. In de journalistiek ben je gewend om wat strakkere, kortere zinnen te maken. Dat hoeft niet per se in de literatuur, maar het zit er wel in.
 - (2) Als ik als journalist achter mijn bureau ga zitten om fictie te schrijven, moet ik wel uitkijken dat ik niet als uitgangspunt neem dat de waarheid gepubliceerd moet worden. Dat ik de werkelijkheid wil laten zien. Dat moet ik wel los zien te laten.
- **Helga Warmels**, freelance journalist:
 - (3) Wat met name tegenwerkte voor mij, zeker als freelancer: bij elk artikel hoorde ik de kassa rinkelen. Bij een boek werkt dat niet zo.

⁴⁴ *The forest for the trees*, blz. 143.

⁴⁵ *Basisboek Journalistiek*, blz. 57.

(4) Je hebt kort op elkaar deadlines. Je zit in een ritme en je gaat maar door. Fictie zit dan in het verdomhoekje, de prioriteit daarvoor is erg laag. Dat werkt tegen je. Je opdrachtgevers staan nog steeds in de rij, die moet je bedienen. Als je ze niet bedient, vallen ze weg. Om zelf die beslissing te nemen van: ik laat opdrachtgevers afvallen voor zoiets ongewis als een schrijverscarrière waarvan je niet weet of die er gaat komen, dat is lastig (...) Ik doe nog wel wat in de journalistiek, maar dat heeft nu prioriteit ergens ver beneden.

(5) In de journalistiek wordt mijn creatieve energie aangesproken en die wil ik het liefst bewaren voor mijn boeken en niet voor artikelen. Dat zou ik een beetje jammer vinden.

- **Joost de Vries**, journalist voor *De Groene Amsterdammer*:

(6) In de journalistiek is objectiviteit het grondbeginsel. Je weet dat je dat niet helemaal bent, maar je probeert alles zo objectief mogelijk te benaderen. Bij het schrijven van fictie moet je je veel meer bewust zijn van de subjectiviteit, je moet veel meer suggesties wekken. (...) Terwijl je in de journalistiek veel strenger voor jezelf moet zijn. Niet dat je bij fictie soepeler moet zijn, maar je moet er wel over nadenken op welke manier je iets vertelt.

(7) Journalistiek dient uiteindelijk een informatief doel. Soms merk ik tijdens het schrijven van fictie dat ik te informatief bezig ben. Dingen uitleggen en vertellen. Als de vader of moeder van de hoofdpersoon binnen komt lopen, moet je niet zeggen: "Dit is mijn vader. Hij is bankdirecteur." In een non-fictie stuk zou je dat misschien wel doen, omdat je die informatie prijs moet geven. In fictie moet je informatie gewoon op een andere manier vertellen. Je moet dus op een andere manier leren denken.

- **Arjan Visser**, freelance journalist:

(8) Als je op een bepaalde journalistieke manier schrijft, zoals iemand die allemaal nieuwsberichten schrijft, dan moet je oppassen dat die manier van schrijven in fictie niet zo goed werkt. Dat er al snel teveel verteld of teveel geduid wordt, terwijl je als romanschrijver de karakters voor zichzelf moet laten spreken. Show, don't tell. Uit wat je zegt moet de lezer op kunnen maken: Nou, die vrouw is echt niet zo slim. Terwijl je dat in de krant explicieter maakt om de lezer beter te kunnen bedienen. Dat werkt in een boek niet, dus dat zou een valkuil kunnen zijn.

Conclusie

De definitie van 'fictie' is in theorie helder: alles wat verzonnen is en niet op waarheid berust. In de praktijk levert dat een grijs grensgebied op, want veel boeken zijn gebaseerd op levenservaring,

(historische) gebeurtenissen en bevatten veel autobiografische elementen. De competenties uit hoofdstuk 1 heb ik ingekort tot een lijst van negentien punten. Mijn keuze voor deze punten heb ik gemotiveerd vanuit de literatuur en vanuit mijn eigen verwachtingen. In hoofdstuk 3 hoop ik hier verder op door te gaan vanuit de reacties die de geïnterviewde journalisten gaven op deze negentien competenties. Ik verwachtte zelf niet dat er veel journalistieke vaardigheden zouden zijn die tegen konden werken bij het schrijven van fictie. Dat de journalisten zelf allemaal wel een paar punten wisten te noemen, verbaasde mij dan ook. In hoofdstuk 3 ga ik daar verder op in.

In *Tussen literatuur en journalistiek* wordt schrijver en journalist Truman Capote veelvuldig geciteerd. Een paar citaten wil ik meenemen in het volgende hoofdstuk.

“Voor een schrijver wiens talent in de eerste plaats journalistiek is, is het zinloos te proberen ‘creatieve’ reportages te schrijven.” Want: “Om dat goed te kunnen doen, heb je de beheersing nodig over fictietechnieken en moet je in staat zijn die in te zetten voor een verhaal over de werkelijkheid.”

Truman Capote vertelde over de remmingen die hij voelde om als romanschrijver de werkelijkheid tot uitgangspunt te nemen:

“Waarom zou je je als schrijver druk maken over de ‘werkelijkheid’, als je in staat bent je personages te verzinnen en tot leven te wekken?”⁴⁶

Journalisten zijn wel in staat om goede fictie te schrijven, maar helpt hun journalistieke achtergrond daar nu bij of werkt het juist tegen? Hebben hun journalistieke vaardigheden überhaupt wel invloed op de manier waarop zij fictie schrijven? En werkt dat wel, journalistiek en fictie combineren?

⁴⁶ *Tussen literatuur en journalistiek*, blz. 21. Citaat uit: *Het boek dat groeide uit een krantenbericht. Het Parool*, 3 september 1966. Oorspronkelijk gepubliceerd in *The New York Times Book Review*, 16 januari 1966.

Hoofdstuk 4: Journalistiek en fictie.

De lijst met negentien journalistieke vaardigheden uit hoofdstuk 2 heb ik voorgelegd aan vier journalisten, die naast hun redactionele werk fictie schrijven. Wat vinden zij van deze competenties? Denken zij zelf dat zij een voorsprong hebben op niet-journalisten? Verderop in dit hoofdstuk onderbouwen de journalisten hun keuzes. In de bijlage met interviews staan alle motivaties per punt weergegeven.

4.1 Wat vinden journalisten onmisbare journalistieke kwaliteiten en vaardigheden bij het schrijven van fictie?

Het 'waarom' van deze negentien competenties heb ik vanuit de literatuur onderbouwd in hoofdstuk 2. Nu is het tijd om deze competenties voor te leggen aan de journalisten zelf. Wat vinden zij belangrijk? In blauw de antwoorden die unaniem positief waren.

Competentie	Bahara	Warmels	De Vries	Visser
1. Heeft een gedegen, algemene kennis van de maatschappij;	Helpt	Helpt	Helpt	Ja
2. Heeft een brede, algemene ontwikkeling;	Helpt	Helpt	Helpt	Ja
3. Kent zijn eigen levensbeschouwelijke overtuiging;	Nee	Helpt	Nee	Ja
4. Heeft een eigen, gemotiveerd standpunt;	Helpt	Helpt	Nee	Nee
5. Kan en wil geleid worden;	Nee	Ja	Ja	Nee
6. Moet gedreven zijn.	Ja	Ja	Ja	Ja
7. Kan hoofd- en bijzaken onderscheiden;	Nee	Ja	Nee	Ja
8. Houdt rekening met ruimte- en tijdsbeperking van het product;	Helpt	Ja	Helpt	Nee
9. Beseft dat de logica van het verhaal bepaalde informatie vraagt;	Helpt	Helpt	Ja	Ja
10. Heeft gevoel voor de meerwaarde van treffende citaten, details, voorbeelden, beelden en sfeerbepalende elementen;	Ja	Ja	Ja	Ja
11. Maakt goed gebruik van citaten, details, (voor)beelden en sfeerbepalende elementen;	Ja	Ja	Ja	Ja
12. Kan grote hoeveelheden informatie analyseren en synthetiseren.	Nee	Ja	Nee	Nee

13. Kan zich in woord en geschrift correct uitdrukken in de Nederlandse taal;	Ja	Ja	Ja	Ja
14. Moet een vlotte schrijfstijl hebben;	Ja	Ja	Ja	Ja
15. Verwerkt informatie creatief en geeft informatie creatief vorm;	Ja	Ja	Ja	Ja
16. Maakt goede (tussen)koppen, titels en onderschriften;	Nee	Ja	Nee	Nee
17. Pleegt goed eindredactie op zijn eigen werk;	Nee	Ja	Ja	Helpt
18. Heeft basaal inzicht in adequate woordkeus en creatieve stijlen en hun gebruiksmogelijkheden in de journalistiek;	Ja	Ja	Ja	Ja
19. Kan zichzelf en zijn ideeën presenteren bij collega's en opdrachtgevers.	Nee	Nee	Ja	Ja

Over tien van de negentien punten waren de journalisten het unaniem eens: die zijn onmisbaar en in het voordeel van de journalist.

4.2 Waarom zouden deze journalistieke kwaliteiten en vaardigheden een voorsprong op kunnen leveren op niet-journalisten bij het schrijven van fictie?

Allereerst de definitie van het begrip 'voorsprong'. In dit onderzoek ga ik uit van eigenschappen, kennis en vaardigheden die al aanwezig zijn bij de auteur door (of: dankzij) zijn journalistieke achtergrond. Heeft een journalist daar voordeel van ten opzichte van een niet-journalist als hij fictie gaat schrijven? Hierbij denk ik aan kennis van taal, creativiteit in het schrijven, ervaring hebben met eindredactie, goed zijn in spelling en stijl, zie verder ook de lijst met competenties in hoofdstuk 2. Zijn journalisten 'beter' in het schrijven van fictie? Of hebben 'gewone' auteurs die competenties zichzelf allang aangeleerd en heeft dat misschien gewoon te maken met talent? Bij elk blauw gearceerd punt een paar motivaties van de geïnterviewden.

1. Heeft een gedegen, algemene kennis van de maatschappij;
2. Heeft een brede, algemene ontwikkeling.

Bahara: "Als een goede fictieschrijver hoort dat eigenlijk wel zo te zijn. Ik ken eigenlijk geen schrijver die hier niet aan voldoet. Of het belangrijk is voor het schrijven van fictie? Ik denk dat het wel nodig is om interessante fictie te kunnen schrijven."

De Vries: "Je kunt je bijna niet voorstellen dat je dat als schrijver niet zou hebben. Als je geen gedegen, algemene kennis hebt, kun je nog steeds wel mooie gedichten en een roman schrijven. Maar als je op deze vraag 'nee' zou antwoorden, beperk je je reikwijdte als auteur. Dan kun je dus alleen maar over jezelf schrijven en wat je van jezelf weet. Schrijven is ook schrijven over dingen die heel ver van je staan."

Visser: “Een schrijver kan misschien wel zonder, maar een journalist in elk geval niet. (...) Maar ik denk dat het voor mensen in het algemeen, welk beroep je ook uitoefent, belangrijk is om overal van op de hoogte te zijn. Het helpt ook in hoe je met andere mensen communiceert. Als je iemand interviewt die aardig bij de pinken is, dan is het wel fijn dat jij kunt laten merken: ik snap het allemaal wel.”

Conclusie: Een journalist kan niet zonder, een auteur zou op hetzelfde niveau moeten zitten. Het verrijkt de auteur en zijn fictie.

6. Moet gedreven zijn.

De Vries: “Ja, je moet super gedreven zijn, als schrijver misschien nog wel meer dan in de journalistiek. Daar heb je namelijk veel strakkere deadlines en moet je in een kort tijdsbestek je werk doen. Fictie schrijven is: in je eentje in een kamer. Gedreven kan het niet. Je kunt ook gewoon thuis zitten en de tv aan doen, maar als schrijver van fictie moet je dus echt die drive hebben om dat boek te schrijven.”

Visser: “Volgens mij is dat de kracht, precies waar het begint. Gedreven zijn, echt nieuwsgierig zijn, gepassioneerd zijn, willen vertellen of willen duiden. Zonder lukt dat echt niet.”

Conclusie: Zonder gedrevenheid komt er geen verhaal van de grond.

9. Beseft dat de logica van het verhaal bepaalde informatie vraagt.

Bahara: “Ook bij fictie moet je dingen goed uit kunnen leggen, je moet ook wel helder kunnen formuleren. Maar je bent niet, zoals in de journalistiek, verplicht om echt alles te benoemen. Je bent daar minder aan gebonden. Je laat daarin ook ruimte voor de lezer, graag zelfs.”

Warmels: “Ik heb een boek geschreven over een meisje dat brandwonden oploopt (*Geen Gezicht*). Dat was heel journalistiek. Ik ben naar het brandwondencentrum gegaan en heb daar mijn plot voorgelegd (die kon gelijk de prullenbak in, want dat kon niet). En toen hebben ze mij geholpen, dus dat was een heel journalistiek proces. In die zin anders dat ik veel meer details nodig had. Wat draagt zo’n patiënt nou en wat voor kleur heeft dat hemd dan? Dingen die je als journalist niet zou vragen, maar die je als schrijver wel nodig hebt. (...) Nu neem ik allemaal stapjes vanuit de journalistiek naar het schrijversambacht. Maar het gaat niet op de zelfde manier.”

De Vries: “Je kunt ook heel veel omdraaien. Bij veel van deze punten kun je je ook afvragen: helpt het schrijver zijn je verder in de journalistiek? In een journalistiek product zit je vast aan bepaalde gegevens die je moet vermelden. In fictie heb je dat veel minder. Alsnog denk ik dat het dan in je voordeel is.”

Visser: “Ik vind het zelf heel storend als ik een boek lees en ik struikel, omdat ik denk: dit kan toch helemaal niet, dit is niet logisch. Dan houd ik op met lezen, omdat ik gehinderd word door iets dat eigenlijk vanzelfsprekend had moeten zijn. Het moet wel kloppen. Zelf zet ik mensen graag op het verkeerde been, maar niet op een manier dat het onlogisch is.”

Conclusie: Soms moeten er in fictie bepaalde dingen uitgelegd worden, maar niet op de manier waarop dat in de journalistiek gebeurt. Er moet ruimte blijven voor de lezer en toch moet alles in het verhaal logisch zijn en kloppen.

10. Heeft gevoel voor de meerwaarde van treffende citaten, details, voorbeelden, beelden en sfeerbepalende elementen;

11. Maakt goed gebruik van citaten, details, (voor)beelden en sfeerbepalende elementen.

Warmels: “Ik besef wel meer dan sommige schrijvers die geen journalistieke achtergrond hebben, de waarde van heel specifieke woorden. Dat je eerste woord mooi is, wat ik trouwens in een boek niet zo snel doe, maar in de journalistiek wel. Zorgen dat je eerste woord mooi is. In een boek zorg ik wel dat de eerste alinea echt staat. Ik ben daar wel mee bezig en ik heb daar in elk geval training in gehad vanuit de journalistiek.”

De Vries: “Het hele idee van fictie is: hoe vertel je je verhaal? Dus het is zeker heel belangrijk hoe je daarmee omgaat. Daar hangt je hele verhaal aan op.”

Visser: “Ik vind het belangrijk, maar weet niet of het ook echt nodig is. (...) Maar ik vind het voor mijzelf heel prettig en goed. Ik houd ervan om te weten wie wat heeft gezegd en waarom, dat ik daar dingen uit kan halen en gebruiken voor mezelf. Voor mij heeft dit zeker een meerwaarde.”

Conclusie: Een boek is opgebouwd rond een bepaalde sfeer. Het is belangrijk om die sfeer door middel van vooral beelden en details te scheppen.

14. Kan zich in woord en geschrift correct uitdrukken in de Nederlandse taal.

Bahara: “Heel belangrijk en onmisbaar.”

Warmels: “Uitgeverij Callenbach is mijn thuishonk en daar zijn ze heel erg blij met mijn taalvaardigheden. Mijn redactrice heeft weleens gezegd: jouw manuscripten zouden gelijk doorkunnen naar de drukker. (...) wat eruit gehaald wordt, is maar heel beperkt.”

De Vries: “Dat lijkt me redelijk onmisbaar.”

Conclusie: Beheersen van de Nederlandse taal is onmisbaar.

15. Moet een vlotte schrijfstijl hebben.

Bahara: “Dat geldt voor allebei, maar als ik echt zou moeten kiezen, vind ik dit bij fictie belangrijker.”

Warmels: “Sowieso, ja. Je moet een goed idee hebben (...) en die schrijfstijl. Maar die was er bij mij in het begin al, ook in de journalistiek.”

De Vries: “Daar heb je denk ik meer aan in de fictie dan in de journalistiek. Als fictieschrijver leer je op een heel andere manier schrijven en daar kun je in de journalistiek dan weer je voordeel uit halen.”

Visser: “Je kunt bediscussiëren wat ‘vlot’ is, maar het moet in elk geval zo zijn dat je blijft lezen. Misschien kun je heel goed houtherig schrijven, maar mensen moeten het wel willen blijven lezen. Soms heb je een journalistiek stuk waarin alleen maar informatie aan de orde komt, maar dat mensen hoe dan ook willen weten hoe het allemaal komt.”

Conclusie: Journalistiek vereist een andere schrijfstijl dan fictie, maar de lezer moet door de schrijfstijl wel aangemoedigd worden om te blijven lezen.

16. Verwerkt informatie creatief en geeft informatie creatief vorm.

Bahara: “Dat vind ik aansluiten bij het vorige punt, want als je fictie schrijft, moet je juist niet allemaal feiten noemen, maar het creatief aanpakken.”

Warmels: “In de journalistiek ontbreekt dat er weleens aan. Ik vind dat je als schrijver veel creatiever moet zijn dan een journalist. Je kunt er oog voor hebben en je kunt het ontwikkelen. (...) Daar kun je jezelf in trainen, je moet eerst de clichés kennen. Er zijn zat schrijvers die het helemaal niet erg vinden om met clichés te werken, dat is maar net wat je wilt. Ik probeer het niet te doen. Ik vind het belangrijker om een verhaal te vertellen dan om vernieuwend bezig te zijn. Dat staat niet bovenaan mijn lijstje. Bovenaan mijn lijstje staat dat ik hele mooie verhalen wil vertellen. Het creatieve en mooie verhalen vertellen gaan hand in hand, maar creatief en vernieuwend zijn twee verschillende dingen.”

De Vries: “In een roman verwerk je heel veel informatie, of het nu de plot is of de geschiedenis van personages. Daar zul je altijd op moeten letten hoe je dat op verschillende manieren vertelt en dat je niet elk hoofdstuk op dezelfde manier begint. Dus op die manier ben je daar wel mee bezig. (...) Als journalist leer je ook heel goed observeren en dingen beschrijven en daar doe je ook je voordeel mee als fictie schrijver.”

Visser: “Daar ben ik wel erg van, ook in de journalistiek trouwens. De tiengeboden-serie in Trouw is daar een voorbeeld van. (...) Toen bedacht ik bijvoorbeeld dat ik met Willem Oltmans uit eten zou gaan en het interview ook op te delen in voorgerecht, hoofdgerecht en dessert. Ik leidde het etentje met een paar zinnen in, welke gerechten er kwamen, in welke fase we zaten met het eten. En dat

liep dan eigenlijk gelijk aan over welke fase in zijn leven hij vertelde.(...) Nee, daar [in de fictie] zijn toch andere regels voor, of juist minder regels. Ik kijk dan gewoon wat er gebeurt. Van mijn eerste boek herinner ik me dat ik bijna klaar was en ineens bedacht: ik moet beginnen met een psychiatrisch rapport. Dat was echt een vondst, die ik bijna op het einde bedacht. Daarvoor had ik wel allerlei gedachten over welke vorm en hoe ik het zou gaan schrijven, maar dan krijg je toch ineens een brainwave van: hé, het moet zus of zo en dan gaat het allemaal vanzelf. Ik ben er altijd gevoelig voor hoe ik het nog anders zou kunnen doen.”

Conclusie: Een schrijver moet meer dan een journalist creatief zijn. Informatie moet in fictie helder gebracht worden, maar op een onopvallende, aantrekkelijke manier. Creativiteit is daarin absoluut belangrijk.

19. Heeft basaal inzicht in adequate woordkeus en creatieve stijlen en hun gebruiksmogelijkheden in de journalistiek.

Bahara: “Er zijn zoveel genres gehad in de journalistiek. Stel dat ik nu weer aan een nieuwe roman zou beginnen, dan zou ik het leuk vinden om op een journalistieke manier een boek te schrijven.”

Warmels: “Korte en lange zinnen, hoe concreter hoe beter, allemaal dat soort regels. Gebruik verschillende zinsvolgorde, draai het onderwerp en de persoonsvorm eens om. Ik kan het ook allemaal benoemen en dat kunnen niet alle auteurs.”

De Vries: “Ja. Hoe meer je uitprobeerde hebt, hoe beter je het kunt. Bijna alle hoofdstukken in mijn boeken heb ik op vijf verschillende manieren geschreven. Daarbij kijk je dus ook naar de gebruiksmogelijkheden die je ook in de journalistiek hebt. In de journalistiek heb ik dat ook vaak. Dan schrijf ik een stuk drie keer over, voor ik de juiste toon en feeling te pakken heb. Maar nogmaals: heel veel van deze punten werken net zo goed of beter andersom.”

Visser: “Dat denk ik wel. Het zijn eigenlijk basisdingen die heel goed van pas komen in de fictie. Dat is nooit weggegooid. Als je die dingen weet en gebruikt en er goed mee omgaat.”

Conclusie: Vanuit de journalistiek kunnen basisdingen overgezet worden naar fictie. Gebruiksmogelijkheden en genres uit de journalistiek komen ook daar van pas.

4.3 Kunnen journalistiek en fictie naast elkaar bestaan?

In *The Forest for the Trees* zegt Betsy Lerner dat er bij het schrijven van een boek er zo goed als geen dagelijkse bevrediging van werk is. Er is geen collegialiteit zoals op een werkplek. Er is ook geen plaats om middelmatigheid of falen te verbergen. En columnist Chip Scanlan zegt over het

combineren van journalistiek en fictie dat het moeilijkste van het switchen van ‘schrijfspoor’ is: jezelf ervan overtuigen dat het acceptabel is om niet de feiten te rapporteren, zoals je je hele carrière al doet⁴⁷. Werkt de combinatie van journalistiek en fictie eigenlijk wel? De geïnterviewde journalisten reageren op beide uitspraken:

- **Bahara:**

[over Betsy Lerner] Ja, zeker, dat is heel erg waar. Ik ben juist de journalistiek ingegaan vanwege die redenen. Op de redactie heb je juist die collegialiteit. Het is niet zo dat je op de redactie van de Groene Amsterdammer makkelijk wekomt met middelmatigheid, maar ik denk dat dit wel waar is, ja. En dat ik juist daarom minder fictie schrijf.

[over Chip Scanlan] Het is absoluut een andere manier van schrijven. Daarom heb ik ook heel duidelijk de keuze gemaakt om fictie naast de journalistiek te doen. Sommige collega’s kunnen dat heel makkelijk door elkaar doen, net als collega Joost de Vries bijvoorbeeld. Ik vond het inderdaad lastig om dat door elkaar te doen en daarom heb ik het ook echt gescheiden.

- **Warmels:**

[over Betsy Lerner] Ja, maar mijn praktijk was anders, omdat ik freelancer was. Sowieso ben je dan al alleen, maar inderdaad dat je niet naar een deadline werkt. Je hebt het idee dat je eigenlijk niks aan het doen bent. Ik ben dan ook nog eens een langzame schrijver. (...) Ik heb wel contact met andere schrijvers en dat helpt. En soms als je helemaal vast zit, dan wisselen we synopsissen uit.

[over Chip Scanlan] Dat weet ik niet zo goed, want ik was geen feitenschrijver. Ik deed interviews en reportages, dus ik deed toch al de creatievere dingen van de journalistiek. Het is wel zo dat ik in fictie meer weglaat. Ik wek een suggestie. In de journalistiek kan dat niet. Als ik aan het schrijven ben, merk ik op een gegeven moment: Oh, maar dit kan allemaal wel weg. Dan ga ik enorm schrappen, waardoor uiteindelijk het eindproduct beknopt en mooi is.

- **De Vries:**

[over Betsy Lerner] Ik kan uit schrijven wel mijn dagelijkse bevrediging halen. Bij een roman is er veel voorwerk en gaat het allemaal wat trager, maar als je dan echt aan het schrijven bent, zie je jezelf langzaam ergens naartoe werken. Ik schrijf niet omdat ik dan een boek heb, maar vooral omdat ik het erg leuk vind. Dus die dagelijkse bevrediging heb ik wel. Wat betreft de collegialiteit: ik heb wel een of twee meelezers waar ik regelmatig contact mee heb. Die collegialiteit heb je op een redactie ook niet zo erg. Je bent wel met elkaar aan het praten over je ideeën, maar op een gegeven moment moet je het stuk gaan schrijven en dat doe je ook in je eentje, tot je het aan de hoofd- en eindredactie geeft. (...) Als journalist kun je misschien met meer dingen wekomen. Je hebt een

⁴⁷ Purpura, Lauren: *From journalism to fiction*.

eindredactie die heel hardhandig corrigeert. Maar als je een boek schrijft, heb je alleen jouw ideeën, jouw hoofdstukken, jouw alles. Als het dan mis gaat, you're the one to blame. Ik denk dat je dan ook snel door de mand valt als blijkt dat je er niets van kunt.

[over Chip Scanlan] Ik vond het alleen maar heel fijn, zeker bij mijn eerste boek, daarin zitten heel veel verschillende stijlen door elkaar. Ik houd van wisselen. In de journalistiek doe je dat ook met verschillende stijlen. Ik vind daaraan ook af te lezen hoe goed je bent als schrijver, dat je meerdere genres beheerst. Ik vond die afwisseling dus niet moeilijk, maar juist heel fijn. Ik kan er ook veel mee in de journalistiek, dat ik een artikel begin met een sfeerimpressie, dat je dat meer als fictie schrijver opschrijft. De manier waarop je een alinea opbouwt, echt een voordeel.

- **Visser:**

[over Betsy Lerner] Ik ben freelancer en zit altijd thuis, dus dat weet ik niet zo goed. Er is voor je boek wel een soort deadline, de uitgever hoopt dat je toch nog dit jaar een boek af hebt. Ik merk wel dat dit een soort probleem voor mij is. Ik schrijf altijd alles thuis. Soms denk ik wel: ik zou wel wat collega's kunnen gebruiken, die mij juist wijzen op het falen. Want ik zit toch alles in mijn eentje te bedenken. Collega's zijn dan wel goed om je bij de les te houden. Met journalistiek werkt het wel zo: die dingen moeten toch af. Ik heb nu lang genoeg uit het raam gestaard, ik moet nu echt wat gaan doen, want het moet gewoon af. En als ik het niet schrijf, dan krijg ik geen geld. Maar in diezelfde hoedanigheid aan een roman werken... dan zijn de uitvluchten veel makkelijker.

[over Chip Scanlan] Het lijkt me wel logisch dat het gebeurt. Als je altijd in een bepaalde modus zit tijdens het schrijven of iets op een bepaalde manier doet, dan moet je wel doorhebben dat het schrijven van fictie een andere zaak is. Dan moet je bereid zijn om iets anders te gaan doen. Ik denk dat het schrijven van stukken voor een krant echt een andere pen vergt dan het schrijven van een boek. (...) Ik vind het leuk om journalistiek bezig te zijn, maar vind het ook erg prettig om 's avonds aan een roman te werken. Als ik heel de dag op pad ben geweest voor een krant en ik kom 's avonds 'in' mijn roman is er niemand die zegt dat hij dat zo niet gezegd heeft. Ik kan mensen iets ingeven, woorden in de mond leggen, ik kan er eindelijk mee stoeien. In de journalistiek kan dat natuurlijk helemaal niet!

Conclusie

De vier geïnterviewde journalisten denken dat tien van de negentien competenties belangrijk zijn voor het schrijven van fictie en dat zij daarin een voorsprong zouden kunnen hebben op niet-journalisten. Daarbij kiezen zij vooral voor vaardigheden die te maken hebben met de technische kant van het schrijven. Een paar punten sprongen eruit: Gedreven zijn, de Nederlandse taal in woord en geschrift correct beheersen en een vlotte schrijfstijl hebben. Over het combineren van

journalistiek en fictie zijn zij het eigenlijk wel eens. Combineren kan, maar het zijn wel twee heel andere dingen. Fictie vergt een andere pen dan journalistiek. Dan rijst de vraag op of zij de zogenaamde journalistieke 'voordelen' terecht zien als iets dat hen een voorsprong op kan leveren. In het volgende hoofdstuk leg ik dezelfde negentien punten voor aan 'gewone' auteurs. Herkennen zij zich in wat de journalisten zeggen?

Schrijver Sjoerd Kuiper:

"Ik denk dat een journalistieke opleiding ook wel een nadeel kan zijn. Daar moet je uit zien te ontsnappen als je proza gaat schrijven. Ik denk dat je heel veel ketens van je af moet werpen."

Schrijfster Marianne Nederveen-Grandia:

"Zijn journalisten beter? Ik kan het niet onderbouwen, maar mijn gevoel zegt tot op een bepaalde hoogte van wel."

Hoofdstuk 5: De auteur.

Journalisten denken dus dat zij een voorsprong hebben bij het schrijven van fictie. Is dat wel terecht? Ik interviewde vier auteurs en legde hen dezelfde lijst met competenties voor. In dit hoofdstuk wil ik dieper ingaan op de schrijver die geen journalist is. Herkennen de geïnterviewde auteurs dezelfde kenmerken als belangrijk of zien zij daar juist nadelen in? En welke vaardigheden vinden zij wel nodig, maar staan niet in de lijst? In de voorgaande hoofdstukken ben ik ingegaan op schrijvers met een journalistieke achtergrond. Als een schrijver een heel andere achtergrond heeft, speelt die dan ook mee tijdens het schrijven?

5.1 Welke journalistieke vaardigheden herkent een auteur als belangrijk?

Op de lijst met negentien journalistieke competenties kwamen veel verschillende reacties van de auteurs. Net als in het derde hoofdstuk hieronder een schema. Opvallend was dat schrijfster Marianne Grandia eigenlijk alle punten wel belangrijk vond, terwijl andere auteurs zeer kritisch waren. Uiteindelijk kwamen zes van de negentien punten als belangrijk uit de bus (blauw gearceerd). Ook volgen onder het schema een aantal reacties van de schrijvers over waarom zij deze punten belangrijk vinden voor het schrijven van fictie.

Competentie	Weijts	Möring	Kuyper	Grandia
1. Heeft een gedegen, algemene kennis van de maatschappij;	Nee	Nee	Nee	Ja
2. Heeft een brede, algemene ontwikkeling;	Ja	Nee	Nee	Ja
3. Kent zijn eigen levensbeschouwelijke overtuiging;	Nee	Nee	Nee	Ja
4. Heeft een eigen, gemotiveerd standpunt;	Nee	Nee	Nee	Ja
5. Kan en wil geleid worden;	Nee	Nee	Nee	Ja
6. Moet gedreven zijn.	Ja	Ja	Ja	Ja
7. Kan hoofd- en bijzaken onderscheiden;	Nee	Nee	Ja	Ja
8. Houdt rekening met ruimte- en tijdsbeperking van het product;	Nee	Nee	Nee	Nee
9. Beseft dat de logica van het verhaal bepaalde informatie vraagt;	Ja	Ja	Ja	Ja
10. Heeft gevoel voor de meerwaarde van treffende citaten, details, voorbeelden, beelden en sfeerbepalende elementen;	Ja	Ja	Ja	Ja
11. Maakt goed gebruik van citaten, details, (voor)beelden en sfeerbepalende elementen;	Ja	Ja	Ja	Ja

12. Kan grote hoeveelheden informatie analyseren en synthetiseren.	Nee	Nee	Nee	Nee
13. Kan zich in woord en geschrift correct uitdrukken in de Nederlandse taal;	Ja	Nee	Ja	Ja
14. Moet een vlotte schrijfstijl hebben;	Ja	Nee	Ja	Ja
15. Verwerkt informatie creatief en geeft informatie creatief vorm;	Ja	Ja	Ja	Ja
16. Maakt goede (tussen)koppen, titels en onderschriften;	Nee	Ja	Nee	Ja
17. Pleegt goed eindredactie op zijn eigen werk;	Ja	Ja	Ja	Ja
18. Heeft basaal inzicht in adequate woordkeus en creatieve stijlen en hun gebruiksmogelijkheden in de journalistiek;	Ja	Ja	Nee	Ja
19. Kan zichzelf en zijn ideeën presenteren bij collega's en opdrachtgevers.	Ja	Nee	Ja	Ja

Reacties

6. Moet gedreven zijn.

Weijts: “Dat is dé voorwaarde om überhaupt het boek te kunnen voltooien. Zeker als je bedenkt wat al geschreven is, kasten vol boeken, en dat je daar nog iets aan toe moet voegen. Overmoedig zijn is in dit kader misschien ook wel nodig.”

Möring: “Dat moet altijd, anders kun je beter iets anders gaan doen. Je hebt natuurlijk, zeker als je jong bent, een zekere motivatie. En die moet je eigenlijk wantrouwen. Daar zit altijd een zekere vorm van narcisme in, geldingsdrang. Het verlangen om geliefd te worden, bijvoorbeeld door middel van een tekst, dat is de verkeerde gedrevenheid. Uiteindelijk moet die gedrevenheid de gedrevenheid voor de tekst zijn.”

Kuyper: “Dat denk ik wel, anders krijg je het sowieso niet voor elkaar. Iemand die niet gedreven is, gaat niet een halfjaar aan iets idioots als een boek werken. Je moet een enorme wil en gedrevenheid hebben om dat te doen.”

Grandia: “Anders kom je er niet. Als je jezelf niet achter de broek aan zit, komt die roman nooit af. Die passie moet er wel zijn.”

Conclusie: Gedreven zijn is een absolute voorwaarde, maar het moet wel de juiste motivatie zijn.

9. Beseft dat de logica van het verhaal bepaalde informatie vraagt.

Weijts: “Zeker, heel belangrijk is het doseren van informatie, dat je die op de juiste manier en het juiste moment subtiel aankondigt. De interne logica van een boek is cruciaal.”

Kuyper: “Je moet wel de mensen leren kennen die erin spelen, dus je moet wel bepaalde achtergronden vertellen. Ik denk dat schrijvers altijd veel meer weten van de hoofdpersoon dan zij in hun boeken schrijven. Ik maak een soort biografie van mensen. Maar in de situatie waarin ze in een boek voorkomen, doet het er vaak niet toe. Sommige informatie wil de lezer wel hebben, maar geef ik niet altijd.”

Grandia: “Probeer je een boek zo voor te stellen dat de schrijver met het verhaal in een rijdende trein zit, waar de lezer nog op moet springen. Dus dan moet je goed opletten dat het allemaal niet te snel of te langzaam gaat. Vaak denk ik: wacht even, dit weet lezer nog niet. Die logica moet je doseren, zonder dat het een documentaire wordt.”

Conclusie: Informatie moet op de juiste manier en op het juiste moment gedoseerd worden, zonder dat het een documentaire wordt.

10. Heeft gevoel voor de meerwaarde van treffende citaten, details, voorbeelden, beelden en sfeerbepalende elementen;

11. Maakt goed gebruik van citaten, details, (voor)beelden en sfeerbepalende elementen.

Weijts: “Voor mezelf hanteer ik de grens dat alle scènes bij het teruglezen beeldend genoeg moeten zijn. De lezer moet niet doorhebben dat hij aan het lezen is, maar een toeschouwer zijn. Door tekst tuimelen alsof je een film bekijkt. Ik houd erg van tekenende details. (...) Het gevoel van detail moet je eruit plukken, niet-alledaagse details, maar wel voorstelbaar. Originele beeldspraak werkt daarbij ook goed. In een boek van Tommy Wieringa schrijft hij: Hij zat er bij als een afgebrande lucifer. Dan ziet iedereen dat precies voor zich. Het is de kunst om het juiste beeld te kiezen.”

Möring: “Dat zijn wel de belangrijkste dingen van een boek. Een boek wordt voor een belangrijk deel opgebouwd uit een bepaalde sfeer. Een van de dingen die je zo snel mogelijk wilt bereiken als je aan een nieuwe tekst begint, dat die bepaalde sfeer die jij als schrijver in je hoofd hebt, medegedeeld wordt aan de lezer. (...) Idealiter is de kaft van het boek een deur. Als je het boek openslaat, open je die deur en ga je een andere wereld binnen.”

Grandia: “Sowieso voor sfeer en details. Citaten in zoverre dat je bedenkt wat je de hoofdpersonen laat zeggen. Een opmerking waar normaal gesproken niemand op reageert, of juist een die geschikt is voor het eind van een hoofdstuk. Gevoel hebben voor welke zinnen de lezer boeien, welke kracht ze hebben en hoe hard ze binnenkomen.”

Conclusie: Het is de kunst om het juiste beeld te kiezen, omdat een boek voor een belangrijk deel uit sfeer bestaat. Een schrijver moet daar gevoel voor hebben.

15. Verwerkt informatie creatief en geeft informatie creatief vorm.

Möring: “Dat is eigenlijk altijd bij het schrijven van fictie, want anders krijgt de lezer een tekst voor zich die veel te journalistiek is. Een journalist doet dat heel anders. Een non-fictieboek als Congo of Het been in de IJssel wil niet alleen op een mooie manier een verhaal vertellen, maar wil ook echt informatie overdragen. Een roman kan vaak heel goed zonder informatie, zonder data.”

Grandia: “Informatie overdragen moet niet storend zijn. Ik vertaal ook veel boeken en er is één Amerikaanse auteur bij die informatie verwerkt in dialogen. Heel onnatuurlijk en storend als een vrouw tegen haar man zegt: Ik ga winkelen met Minet, je weet wel, mijn oudste zus. Dat weet die man toch allang? Creativiteit is daarin belangrijk, maar ook hier uitkijken dat het geen documentaire wordt.”

Conclusie: Informatie overdragen moet op een creatieve manier, zonder de lezer te storen.

5.2 Welke journalistieke vaardigheden herkent een auteur als nadelen?

Drie van de vier auteurs kwamen tot de conclusie dat journalisten geen voorsprong hebben bij het schrijven van fictie. Alleen Marianne Grandia denkt van wel:

Zijn journalisten beter? Ik kan het niet onderbouwen, maar mijn gevoel zegt tot op een bepaalde hoogte van wel. Ik denk dat zij makkelijker schrijven en al zo vaak in iemands hoofd zijn gekropen dat ze dat voor hebben op mensen die dat niet kunnen. En ze schrijven zo vaak, dat oefening toch wel kunst baart.

Christaan Weijs noemt journalistieke kwaliteiten en vaardigheden ‘vlieguren’.

Journalisten hebben misschien wel een grotere trukendoos en meer vlieguren. Maar trucjes toepassen in boek is een gevaar. Je ziet veel romans verschijnen die dat journalistentoontje hebben, het kan ook tegen gaan werken. Er zijn genoeg voorbeelden van niet journalisten die goed zijn. Journalisten zijn misschien beter in de ambachtelijke, technische kant. Als je alleen dat doet, wordt het niet hét. Netjes alle eindjes aan elkaar geknoopt, maar er mist iets.

Weijs ziet de journalistiek niet als slecht, maar wel als iets waar je je als schrijver weer op tijd uit terug moet trekken.

Ik zie dat [de journalistiek] als zijwieltjes: aardig om mee te beginnen, maar als je echt gaat fietsen, gaat het in de weg zitten. (...) Ervaring hebben in de journalistiek is misschien ook nuttig op die manier. Als je er maar op tijd weer uit vertrekt.

Sjoerd Kuyper beschouwt een journalistieke achtergrond als ‘ketens die je van je af moet werpen’.

Daar moet je uit zien te ontsnappen als je proza gaat schrijven. Lekker los gaan. In het wilde weg schrijven, later kun je wel redigeren.

Volgens Marcel Möring dient journalistiek een volstrekt ander doel. Het dertiende punt over het beheersen van de Nederlandse taal, schrijft hij ook daarom af.

Voor een journalist is taal het instrument, maar voor ons [auteurs] is het materiaal. Wij schrijven ellipsen, omdat we weten dat die krachtig over kunnen komen. Dat kan niet in een journalistieke tekst. Wij gebruiken een overdaad aan bijvoeglijke naamwoorden, omdat we iets haast als een zwaar parfum willen neerzetten. Als je dat in een journalistieke tekst doet, is je informatie weg.

Op de stelling dat journalisten een voorsprong hebben op niet-journalisten, reageerde Möring dat het weleens omgekeerd kon zijn.

Ten eerste omdat je als journalist getraind en opgevoed bent in het informatie overdragen. Ten tweede omdat je doelgericht werkt: daarheen geweest, dat is op je bureau terecht gekomen, daar ga je een stuk over schrijven. Bij een schrijver werkt het anders. (...) Wat wordt er allemaal verteld? Dat weet je ook niet. Het is heel belangrijk dat je dat allemaal niet weet. Om vanuit je onderbewuste, vanuit je buik te schrijven. Het hoofd kijkt nog wel een keer hoe het er staat, maar eerst vanuit je buik. Dat is de pure manier van schrijven. Journalisten schrijven met het idee: ik moet dit nog vertellen en dat nog. Het klopt dan allemaal wel, maar alles wat eronder ligt dan? Maar daar gaat de journalistiek natuurlijk ook niet over.

5.3 Wat vinden auteurs onmisbare kwaliteiten en vaardigheden bij het schrijven van fictie?

De geïnterviewde auteurs noemden ook punten die belangrijk zijn bij het schrijven van fictie, maar die niet in de lijst met journalistieke competenties voorkwamen. Op basis van deze reacties heb ik een lijst gemaakt met aanvullende kwaliteiten en vaardigheden. Voor de uitleg van de schrijvers zelf bij deze punten verwijs ik u naar de uitgeschreven interviews in de bijlage.

- Je moet bereid zijn om niet alleen een schrijver te willen zijn, maar ook te leven als een schrijver.⁴⁸
- Je moet kunnen schrijven vanuit het onderbewuste, vanuit je buik.⁴⁹
- Verbeeldingskracht.⁵⁰
- Muzikaliteit als in een poëtisch gevoel voor taal.⁵¹
- IJdelheid: geldingsdrang.⁵²
- Empathie om je in te leven in anderen.⁵³

⁴⁸ Marcel Möring

⁴⁹ Marcel Möring

⁵⁰ Christiaan Weijts

⁵¹ Christiaan Weijts

⁵² Christiaan Weijts

5.4 Welke waarde hechten auteurs aan hun achtergrond bij het schrijven van fictie?

Ik vroeg de schrijvers en journalisten ook naar hun eigen achtergrond. Omdat ik onderzoek of een journalistieke achtergrond meespeelt bij het schrijven van fictie, leek het me goed om ook eens te kijken naar andere achtergronden. Zo was journalist Arjan Visser eerst maatschappelijk werker, Marianne Grandia was managementassistente en secretaresse. Sjoerd Kuyper studeerde vier jaar filosofie.

Arjan Visser:

Wat ik merkte, was dat dit vak en die vaardigheden heel goed van pas bleken te komen in de journalistiek. Nieuwsgierigheid en empathie zijn heel nuttige vaardigheden, ook in de journalistiek. Het gekke is dat diezelfde empathie voor mij ook doorwerkt in mijn romans. Ik kijk altijd naar die personages alsof ze echt zijn en ik leef met ze mee. Als hij dit meemaakt, wat zou dat dan bij hem teweeg brengen? Hoe moet hij daarmee verder? Dus ik ben altijd empathisch, zowel in het journalistieke als in de romans. Empathie is een heel bruikbare vaardigheid.

Marianne Grandia:

Vroeger was ik managementassistente en secretaresse op een groot handelskantoor. Ik heb twee keer mijn hoofdpersonen die beroepen gegeven, gewoon omdat ik die wereld ken en dan ook precies weet welk werk ze doen.

Sjoerd Kuyper:

Dat speelt wel mee. Ik wil kinderen laten nadenken over dingen. Ik zie vaak in filosofieboeken voor kinderen dat er citaten van mij in staan.

Een journalistieke achtergrond blijkt net zoveel invloed te hebben op de schrijvers. Veel auteurs doen af en toe een journalistieke klus of hebben een korte periode voor een krant of tijdschrift geschreven. Zo ook Marianne Grandia, Christiaan Weijts en Marcel Möring. Daarover zeggen zij allemaal dat het tegen kan gaan werken bij het schrijven van fictie, zie paragraaf 4.2, maar ook dat het voordelen kan hebben. Grandia maakt dat duidelijk door uit te leggen dat zij bij een regionale krant geleerd heeft om vragen te stellen en zich in te leven in mensen, wat haar van pas komt bij het schrijven van romans.

⁵³ Sjoerd Kuyper. Ook journalist Arjan Visser wijst op empathie als een nuttige vaardigheid.

Conclusie

Waar journalisten tien van de negentien journalistieke competenties belangrijk vinden, komt dat aantal bij de schrijvers niet hoger dan zes. Wel zijn dit dezelfde punten die journalisten belangrijk vinden. Ook de auteurs blijken zeer uiteenlopende meningen te hebben over de lijst uit hoofdstuk 2. Voor meer antwoorden en reacties verwijs ik u naar de complete interviews in de bijlage. De motivaties van de auteurs voor de zes punten uit de lijst tonen veel overeenkomsten met wat de journalisten hierover zeggen. De schrijvers zijn verdeeld over de vraag of journalisten een voorsprong hebben op het schrijven van fictie, maar hebben allemaal wel aanvullingen op de lijst met competenties. Daaruit vloeide de vraag voort of welke achtergrond van welke auteur dan ook überhaupt meespeelt bij het schrijven van fictie. Daar waren alle auteurs en journalisten het mee eens: alle bagage die iemand in zijn rugzak stopt, reist zijn hele leven mee bij alles wat hij doet. Ook bij het schrijven van fictie dus.

In het volgende en laatste hoofdstuk probeer ik vanuit de literatuur en het praktijkonderzoek antwoord te geven op de hoofdvraag van dit onderzoek: Hebben journalisten een voorsprong op niet-journalisten bij het schrijven van fictie? Mijn hypothese⁵⁴ daarover was: Wij als journalisten hebben dankzij ons pakket aan journalistieke kwaliteiten en vaardigheden een voorsprong op niet-journalisten bij het schrijven van fictie. Maar misschien moet ik daar toch op terugkomen.

⁵⁴ Zie ook de inleiding op dit onderzoek.

Hoofdstuk 6: Eindconclusie

“Zijn wij beter?” was de vraag die ik stelde aan het begin van dit onderzoek. Hebben wij, heb ik, als journalist(en) een voorsprong op iemand die zonder journalistieke achtergrond fictie schrijft? Mijn hypothese luidde:

Journalisten hebben dankzij hun pakket aan journalistieke kwaliteiten en vaardigheden een voorsprong op niet-journalisten bij het schrijven van fictie.

In gedachten tekende ik daar een aanbeveling bij dat auteurs beter eerst een periode in de journalistiek konden gaan werken, om op die manier de juiste kwaliteiten en vaardigheden te verkrijgen. Veel journalisten zullen het hiermee eens zijn, merkte ik gedurende het onderzoek. Journalisten hebben een hoge pet op van zichzelf. Denken dat zij heel gemakkelijk fictie kunnen schrijven. Dat zij dat beter kunnen dankzij een scala aan vaardigheden en een grote kennis vanuit de journalistiek. Met deze gedachte liep ik ook rond, tot ik begon aan dit onderzoek. Is het goed kunnen schrijven van fictie niet veel meer een kwestie van talent en gave dan van verworven kennis en vaardigheden in welke beroepsgroep dan ook?

Technisch schrijven

Uit de literaire journalistiek, het *BOP* en het onderzoek *Nieuwsvaardig* kwamen verschillende lijsten met competenties die (literaire) journalisten zouden moeten beheersen. Op basis daarvan maakte ik een nieuwe lijst met kenmerken die ik voorlegde aan de journalisten en auteurs die ik voor dit onderzoek interviewde. In het eerste hoofdstuk werd ik dan ook, mede door de lijst met competenties, bevestigd in mijn mening dat journalisten inderdaad een voorsprong hebben op niet-journalisten bij het schrijven van fictie. Kwaliteiten die een journalist tot in de puntjes beheerst, zijn onder andere een vlotte schrijfstijl hebben en foutloos Nederlands kunnen schrijven. Wat natuurlijk ook van pas komt bij het schrijven van fictie. Ik selecteerde in hoofdstuk 3 vooral op de technische kant van het schrijven. Veel van de geïnterviewden waren het daar wel enigszins mee eens: journalisten zijn nu eenmaal al getraind in het schrijven. Maar, tekenden drie van de vier geïnterviewde auteurs daarbij aan, daarmee heb je niet meteen ook een voorsprong. Die vaardigheden zouden zich ook tegen de journalist kunnen keren.

Met behulp van de literatuur stelde ik een lijst samen met negentien journalistieke competenties. Deze legde ik voor aan de journalisten en auteurs die ik interviewde. Waar de journalisten zonder

meer een gedegen, algemene kennis van de maatschappij en een brede ontwikkeling zeer belangrijk vonden voor zichzelf als journalist en auteur, hadden de 'gewone' auteurs daar niet zoveel mee. Zonder kan het ook makkelijk, vonden zij. Daaruit maakte ik op dat deze competenties meer van toepassing zijn in de journalistiek dan in de fictie.

Hulpmiddel

Wel waren alle geïnterviewden het erover eens dat je als schrijver heel gedreven moet zijn om door te zetten en het boek (of in de journalistiek het artikel) daadwerkelijk af te maken. Dat er in een verhaal een bepaalde logica moet zitten, was een ander punt waar iedereen het mee eens was. En dat die logica en de nodige informatie creatief verpakt moet worden, bleek een van de belangrijkste onderdelen van een boek te zijn. Allemaal punten die een journalist wel beheerst, maar waarop hij niet per se beter kan scoren dan een auteur. De journalistiek lijkt hierin wel een hulpmiddel te kunnen zijn. Schrijver Christiaan Weijts vergeleek dit met zijwieltjes, die op een gegeven moment toch in de weg gaan zitten.

Voorsprong?

Opvallend was dat de journalisten dachten dat zij dankzij hun uitstekende beheersing van spelling en (schrijf)stijl, vanuit de journalistiek, een voorsprong hadden op niet-journalisten. De auteurs waren het daar juist niet mee eens en dachten dat diverse journalistieke vaardigheden tegen werkten bij het schrijven van fictie. Wat te denken van die altijd aanwezige drang om informatie over te dragen en de waarheid naar buiten te brengen? Auteurs vonden het combineren van journalistiek en fictie haast onmogelijk, maar erg knap als iemand dat kan. Journalistiek schrijven vergt een andere aanpak dan het schrijven van fictie. Over die switch zaten de journalisten niet in, dat was voor hen juist dé manier om te kunnen ontspannen. Ook kritisch zijn op eigen werk is duidelijk belangrijk voor alle geïnterviewden. Weer een aantal punten waarin de journalisten beroepshalve wel getraind zijn en de auteurs niet. Maar een voorsprong durven zelfs de journalisten dat niet te noemen.

Op de vraag wat de geïnterviewden van de onderzoeksstelling vonden, reageerden zij allemaal nadenkend en aarzelend. Precies op de manier waarop ik aan het begin van dit onderzoek naar diezelfde stelling keek. Het zou zo kunnen zijn dat..., maar toch... De journalisten wisten allemaal wel wat punten te noemen die tegen de journalist kunnen werken als hij fictie gaat schrijven. Interessant, maar niet per se belemmerend voor het schrijven. Ook de auteurs haalden daarbij diverse punten aan. Dit zijn gewoon wat hobbels en kuilen in de weg naar het boek. Iemand die groenteboer is, komt misschien net wat andere obstakels op die weg tegen. Een journalistieke achtergrond heeft dan ook niet zoveel invloed op het schrijven van fictie als ik van tevoren verwachtte. Er zijn meer dan genoeg

voorbeelden te noemen van journalisten die kwalitatief slechte boeken hebben geschreven en van auteurs zonder journalistieke achtergrond die prachtige boeken schreven en grote prijzen wonnen.

Conclusie

In de eindconclusie van dit onderzoek wil ik dan ook mijn vraagstelling en hypothese laten vallen zoals ik die in de inleiding stelde. In plaats daarvan trek ik uit dit onderzoek de conclusie dat het combineren van en switchen tussen journalistiek misschien lastig, maar zeker niet onmogelijk is. Als journalist kan ik wel een voorsprong hebben op een niet-journalist bij het schrijven van fictie, maar dat zit 'm dan echt alleen in de technische kant van het schrijven. En iemand die daar toch al aanleg en talent voor heeft, is echt niet slechter af dan iemand die een journalistieke opleiding heeft gevolgd. Ik zou de journalistiek een duwtje in de richting van fictie willen noemen. Zeker met de mogelijkheid van een tussenvorm als literaire journalistiek vind ik dat journalisten, als zij dat zouden willen, best eens die sprong mogen wagen. Literaire journalistiek kan dan een mooie oefening zijn in zowel journalistiek als fictie. Zoals ik het ervaar, is literaire journalistiek een manier om meer uit de journalistiek te halen. Om verhalen die in de kranten nooit verteld worden, toch een podium te geven. En in het verlengde daarvan is fictie een manier om meer uit de schrijver te halen. Om het uiterste te vergen van de creativiteit van de schrijver. En om eindelijk bladzijde na bladzijde te vullen met al die ideeën, fantasieën, personen en plotten.

Literatuur en bronnen

BOEKEN:

- Bergeijk, Jeroen van en Ceelen, Han (2007), *Meer dan de feiten. Gesprekken met auteurs van literaire non-fictie*. Amsterdam, uitgeverij Atlas.
- Buurlage, Jos (1999), *Onveranderlijk veranderlijk*. Amsterdam, De Bezige Bij.
- Dorrestein, Renate (2000), *Het geheim van de schrijver*. Amsterdam, uitgeverij Weesperzijde.
- Exter, Rik van & Pauw, Annelies (1994), *Tussen literatuur en journalistiek*. Culemborg, uitgeverij Phaeton.
- Lerner, Betsy (2010), *The forest for the trees (revised and updated): An editor's advice to writers*. USA, Riverhead Books.
- Opgenhaffen, M., Corten, M., d'Haenens, L. (2011), *Nieuwsvaardig*. Tielt, uitgeverij Lannoo.
- Sims, Norman (2008), *Literary journalism in the twentieth century*. Evanston IL, Northwestern University Press.

SCRIPTIES:

- Bruin, Aline de (2011), *Verhalen die de wereld verklaren. Literaire journalistiek is de toekomst van de journalistiek*. Scriptie HBO Journalistiek aan de Christelijke Hogeschool Ede.
- Hoogendoorn, Maurice (2010), *Op de grens van literatuur en journalistiek*. Scriptie Rijksuniversiteit Groningen. Verkregen op 19 februari 2013 van <http://irs.ub.rug.nl/dbi/4cd17c8376cf5>.
- Wouters, Lisette (2012), *Is literair journalistiek schrijven aan te leren?* Scriptie HBO Journalistiek aan de Christelijke Hogeschool Ede.

ONLINE:

- Corten, Maarten (2011), *Nieuwsvaardig: journalistieke competenties vandaag en morgen*. Verkregen op 21 maart 2013 van <http://www.denieuwereporter.nl/2011/10/nieuwsvaardig-journalistieke-competenties-vandaag-en-morgen>.
- Engelfriet, Arnoud (2012), *Wanneer is iemand (burger)journalist?* Verkregen op 28 maart 2013 van www.iusmentis.com.
- Pijlman, René en Bouwer, Erik (2012), *Journalist*. Verkregen op 26 maart 2013 van www.carrieretijger.nl.
- Prabhat (2011), *Difference Between Fiction and Non fiction*. Verkregen op 9 april 2013 van www.differencebetween.net

- Purpura, Lauren (2004), *From journalism to fiction: a guide for students*. Verkregen op 27 februari 2013 van www.uri.edu/artsci/jor/fiction.htm .

FOTO'S AUTEURS:

- www.kok.nl
- www.groene.nl
- www.enschede.crossingborder.nl
- www.tedvanlieshout.nu
- www.literatuurplein.nl
- www.nrcnext.nl
- www.digitaalburg.com

OVERIG:

- Christelijke Hogeschool Ede (2012), *Bijlage I: Beroepscompetenties opleiding Journalistiek*. Verkregen uit Stagegids Journalistiek 2012-2013, blz. 28 – 32. (Uit: Beroeps en Opleidingsplan Journalistiek)
- Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen [Het Europese Hof] (2008), *Satamedia-arrest*. Verkregen van curia.europa.eu.
- Raad voor de Journalistiek (2007), *Artikel 4 van de Statuten van Stichting Raad voor de Journalistiek*. Verkregen uit de Leidraad voor de Raad voor de Journalistiek, blz. 8.